

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK- SOCIOLOGIJA

**STEREOTIPI I PREDRASUDE
U ODNOSU PREMA ŽENI U ISLAMU**

-magistarski rad-

Kandidatkinja: Alena Šibonjić-Kovačević
Broj Indexa: 19/II

Mentor: Prof.dr. Dželal Ibraković

Sarajevo, juli 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD I METODOLOŠKA POLAZIŠTA	4
1.1. PREDMET ISTRAŽIVANJA	5
1.2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA	6
1.3. ISTRAŽIVAČKE HIPOTEZE	7
1.4. ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA	7
1.5. METODE I TEHNIKE ISTRAŽIVANJA	8
1.6. DEFINISANJE OSNOVNIH POJMOVA	8
2. NASTANAK MUŠKARCA I ŽENE	10
2.1. Tumačenje islama u stvaranju muškarca i žene	11
3. STEREOTIPI I PREDRASUDE	13
3.1. Zapad i stereotipi prema islamu	14
3.2. O ravnopravnosti i neravnopravnosti	17
4. HISTORIJA RAZVOJA IDEJE O ŽENSKIM LJUDSKIM PRAVIMA	18
4.1. Ženska prava u braku i porodici, u društveno- političkom životu	18
4.2. Politička prava žena	19
4.3. Građanska prava žena	20
5. POLOŽAJ ŽENE U RAZLIČITIM KULTURAMA TOKOM HISTORIJE	22
5.1. Položaj žene u grčkoj civilizaciji	22
5.2. Žena kod starih Rimljana	23
5.3. Žena u Indiji	24
5.4. Žena kod Židova (u Starom zavjetu)	24
5.5. Odnos kršćana prema ženi	25
5.6. Žena kod predislamskih Arapa	25
6. POLOŽAJ ŽENE U ISLAMU	26
6.1. Islam i ravnopravnost između muškarca i žene	26
6.2. Prava i obaveze žene u islamu	27
6.3. Islamska pravednost i poštovanje prema ženi	30
6.4. Kur'an o ženi, braku i porodici	32
7. STAV ISLAMA O POKRIVANJU ŽENE	34
7.1. Hidžab	34
7.2. Obaveza pokrivanja žene	36
7.3. Stereotipi prema pokrivenim ženama	38
7.4. Feministički pristup prema hidžabu i islamu	41
8. UTICAJ MEDIJA NA DRUŠTVENU JAVNOST	43
8.1. Negativna strana medija prema islamu	45

8.2. Stereotipno prikazivanje žene u medijima	47
9. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	49
10. ZAKLJUČAK	56
LITERATURA.....	58
Prilog: Anketni upitnik.....	62

1. UVOD I METODOLOŠKA POLAZIŠTA

Položaj žene u društvu je važno pitanje jer je žena stub porodice, ona odgaja buduće članove porodice i samim time njena je uloga od ogromne važnosti ne samo za njenu porodicu nego za društvo u cjelini.

Za ženu je danas potrebno i ona mora aktivno da sudjeluje u društvu, prvenstveno da se obrazuje da bi druge mogla podučavati, da radi i doprinosi društvu, ali naravno da ne prelazi granice morala i da ne bude povedena u zabludu u koje je zapalo današnje društvo.

Žena je, analizirajući historiju čovječanstva, prošla razne faze promjena koje su pratile razvoj društva. Stalna odrednica položaja žene jeste uloga majke koja je uz biološku odrednicu imala i različiti tretman, položaj u društvu, ali i stalnu borbu za priznavanje jednakosti u društvenim odnosima sa muškarcem. Poznato je da je žena najčešće bila predmet beskrupolozne trgovine, zamjene, nekontrolisanog biološkog instinkta i drugih vidova obezvređivanja ljudskog dostojanstva. Nije bila cijenjena, mogla se prodati, fizički maltretirati, pa i ubiti bez ikakve moralne i krivične odgovornosti.

Naglasak ovog rada biti će na odnosu islama, kao načina života i upute, prema ženi, kako su u islamu regulisana njena prava i dužnosti, kao i predrasudama posebno u vezi propisa odijevanja (hidžaba) kojeg mnogi smatraju bezvrijednim i nazadnim.

Većina ljudi u svijetu smatra da je žena u islamu potčinjena svome mužu, nazadna i obespravljena, jednostavno diskriminirana u odnosu na muškarca.

Kroz ovaj rad ćemo pokušati da dokažemo te predrasude, pri čemu se neminovno nameće pitanje tretiranja žene u islamu u savremenom dobu čemu doprinose širenjem negativne slike savremeni i rašireni mediji i društvene mreže, kroz njihovo negativno prezentiranje javnosti iskrivljene slike o ženi i uopće o islamu. Najčešće su te informacije o ženi i njenom položaju u islamu, na osnovu stereotipa o islamu inače, te u toj vizuri se iznose javnosti razne neistinite i neprovjerene informacije, opisujući ženu kao diskriminiranom, podređenom, sa naglaskom da su joj ugrožena prava, čime dovode javnost u zabludu i proizvode mržnju iz čega proizilaze brojne stereotipije.

Mnogi će pomisliti i reći da je dosta pisanja o ovoj temi, zar se nije sve ispisalo? Nije. I vjerovatno nikad neće. Jer dok je god ljudi živjet će i predrasude. Ali dok je ljudi trebamo o tome govoriti i upozoravati prvenstveno sebe pa i buduće generacije, na višestruke štetnosti predrasuda i stereotipa iz kojih se rađaju mnogo krupnije i bolnije stvari.

Kažu da je znanje moć. Nezanjanje je, čini mi se, moćnije. Daje nam nevjerovatnu snagu, sve vrijeme nas uvjeravajući da smo u potpunosti upravu i da je naš stav ispravan.

Na osnovu našeg neznanja ili neposjedovanja dovoljno informacija, kreiramo sliku koja najčešće bude pogrešna.

Nezanjanje o drugim pojavama, procesima, grupama nas unazađuje, obmanjuje i zatvara oči pred očiglednim. Toga je bio svjestan i Albert Einstein kada je rekao: “Teže je razbiti predrasudu nego atom”.

1.1. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Zbog mnogih nerazrješениh pitanja vezanih za ženu, zbog načina na koji je bila tretirana kroz historiju naroda te do danas kada opet imamo brojne predrasude, odlučila sam se da predmet moga istraživanja budu upravo žene i da na neki način doprinesem boljem razumijevanju i otklanjanju zastarjelih mišljenja o ženi kao manje vrijednom ili inferiornom u odnosu na muškarca.

Žena je kroz historiju ljudskog roda prošla kroz razna iskušenja, ovisno od društva u kojem je živjela, njegovih običaja, tradicije, vjere itd., imala je različite uloge i njen položaj se ponekad dijametralno razlikovao. Nekad je bila glava porodice i kraljica svoga naroda, a nekad je bila žrtva koja je prinošena bogovima ili biće koje se smatralo izvorom svakog zla.

Bila je u posjedu muškarca koji ju je smio udarati, prodati, smatrana je sluškinjom, robom, razvratnicom itd.

Stoga smo u ovom radu prošli kroz historiju i pokušali sagledati na koji način je žena živjela, te kako je u savremenom dobu uspjela ostvariti emancipaciju i postala ravnopravna u društvu po mnogim pitanjima u odnosu sa muškarcem. Naravno, naglasak će biti na pojavi islama koji je ženi i vratio njena prirodna prava koja su bila zaboravljena, te je izjednačio, shodno njenim sposobnostima, sa muškarcem. U Kur'anu se jasno navodi da je žena ravnopravna s muškarcem, te da imaju prava i dužnosti koliko i muškarac, shodno njihovom prirodom i sposobnostima:

“O ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je drugu njegovu stvorio, i od njih brojne muškarce i žene rasijao”. (En- Nisa, ajet 1)

1.2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Šerijatsko pravni propisi, izvedeni iz Objave islama i prakse donosioca Objave, Poslanika islama, izazivaju kroz cijelu historiju, od vremena pojavljivanja, brojne polemike i osporavanja, kako u neislamskim sredinama tako i u islamskim, pri čemu se pojavljuju razne škole i pravci tumačenja i naizgled dijametralno suprotnih stajališta. Nažalost, danas kako kod nas tako i u široj javnosti prevladava negativan stav prema islamu, da li zbog nepoštivanja i netolerancije prema drugom i drugačijem ili je u pitanju samo nedovoljna informiranost i nepoznavanje islamskih načela, pa nije ni začuđujuće što u društvu vlada nemir i nelagoda jer osuđujemo nekoga ili nešto, a da pri tome ni sami nismo svjesni zašto to činimo. Stoga se ovaj rad zasniva na pojašnjenju nekih propisa vezanih za ženu u islamu, naravno uz adekvatno obrazloženje i jasne dokaze zasnovane na islamskom poimanju svijeta i objašnjenja i dogmatskog i naučno-teorijskog karaktera. To je i pokušaj da se otklone, ili bar, donekle, umanje predrasude koje se tiču žene, njenog pokrivanja koje je obavezno shodno islamskom naučavanju, određenom propisu oblačenja, te položaju u društvu i porodici. Polazište za ovo istraživanje je da žena u islamu nije u podređenom položaju, već da ima pravo na ljudsko dostojanstvo i čast i to od momenta njenog rađanja pa sve do smrti, i da se nikakva diskriminacija ne smije praviti na osnovu spolova. Upravo islam ženi vraća njena prirodna prava koja su bila zaboravljena i obavezuje muškarca da ta prava ispoštuje.

Također, osvrnuli smo i na uticaj medija koji su odigrali jednu od ključnih uloga posebno u savremenom društvu u formiranju javnog mnijenja, širenju stereotipnih predstava i forsiranju samo jednog pogleda na svijet kao prihvatljivog i relevantnog, a to je zapadni način razmišljanja zasnovan na sekularizaciji, raznim oblicima ateizacije. To je i nastavak svojevrsnog kolonijalnog pogleda na svijet i tretiranju svega što nije zapadni „način života“ kao nazadnog i primitivnog. Pri tome mediji i njihov uticaj, kroz negativno prikazivanje islama u cjelini, podstiču razvijanje brojnih stereotipa i, između ostalog, razvijaju iskrivljenu sliku o ženi kao jednu od osnovnih ikona negativnih slika o islamu.

Nešto uži ciljevi istraživanja su bili da se osvjetli položaj žene kroz historiju, odnosno sagledavanje historijske prakse o tome kako su se prethodni narodi odnosili prema ženi te da li je i kakvu ulogu imala u društvu, koja su bila njena prava, da li se obrazovala, radila i sl.

1.3. ISTRAŽIVAČKE HIPOTEZE

1.3.1. Glavna hipoteza

Pojavom islama žena dobiva čast i dostojanstvo, te biva ravnopravna s muškarcem, shodno svojom prirodom i sposobnostima, i zabranjuje se bilo kakva diskriminacija na osnovu spolova, što dokazuju brojni Kur'anski ajeti i hadisi.

1.3.2. Pomoćne hipoteze

Činjenica je da zbog nepoznavanja islama i nekih neislamskih običaja i tradicija, koji još uvijek imaju duboke korijene na našim prostorima, za ženu su još uvijek vezane brojne predrasude o njenom položaju u društvu i njenim sposobnostima.

Žena je kroz historiju čovječanstva prošla razne oblike ugnjetavanja i omalovažavanja, nije imala nikakva prava i bila je u vlasništvu muškarca koji je mogao vršiti nasilje nad njom.

Propaganda je odigrala ključnu ulogu u formiranju iskrivljene svijesti kod ljudi iz koje su proizašle brojne stereotipije u odnosu prema ženi kako u islamu tako i ženi izvan islama.

1.4. ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA

Proučavanje ove pojave ima naučni i društveni značaj.

Naučni značaj- ovo istraživanje je imalo za cilj da ostvari bolje razumijevanje osnovnih pojmova vezanih za ovu oblast, te da se na adekvatan način i uz pouzdane izvore iznesu stajališta po pitanju položaja žene u islamu i njenim pravima.

Društveni značaj- cilj je da se upozna društvenu javnost sa islamskim propisima po pitanju žene, kako bi se ostvario napredak u boljem razumijevanju islama i ispraviti negativnu sliku o ženi te na taj način barem djelomično doprinijeti otklanjanju nastalih predrasuda zbog nedovoljne informiranosti i nepoznavanja islamskih načela prema ženi.

1.5. METODE I TEHNIKE ISTRAŽIVANJA

U istraživanju su korištene metode analize sadržaja- prikupljanje podataka putem knjiga, časopisa, interneta i drugih dostupnih dokumenata.

Pored toga, sprovedena je anketa koja se sastojala od 10 pitanja, a ispitanice su bile isključivo žene. Anketa je sprovedena online i potpuno je bila anonimna.

1.6. DEFINISANJE OSNOVNIH POJMOVA

Islam – (ar.) po vremenu nastanka, “svjetska” religija, posljedna i strogo monoteistička religija. Nastala je u sedmom stoljeću na tlu Arabije. Neki autori smatraju da je pojam islama nemoguće izraziti u evropskoj terminologiji, jer ga se onda svodi na religiju. Po njima, ne može se stavljati znak jednakosti između islama i religije, jer je islam više nego religija. Etimološki, riječ islam dolazi od glagola “aslama”, što znači “podčinjavanje”, “predavanje”, “prihvaćanje”, “povjeriti se”, “predati se”, a musliman označava onog tko se “predao” volji Božijoj. Pripadnici islama vjeruju da nema Boga osim Allaha. (Cvitković, 2005: 190)

Hidžab – propisana odjeća za pripadnice islama koja podrazumijeva pokrivanje cjelokupnog tijela osim lica, šaka i stopala. (Cvitković, 2005: 166)

Religija (lat.) – vjerovanje u Nadnaravno i sveto izraženo, religijskim običajima, obredima i simbolima o kojima se skrbe religijske organizacije religijsko vodstvo i koje sljedbenike date religije opskrbljuju ćudorednim definicijama. Neki religije dijele na tradicionalne, institucionalizirane, neinstitucionalizirane, vidljive, nevidljive, prirodne, objavljene, osnovane, plemenske, narodne, univerzalne, dogmatske, ritualne itd. (Cvitković, 2005: 379)

Vjera (grć) – prihvaćanje religijskih stavova o Nadnaravnom (Bogu), svetom i ostalim religijskim učenjima; uvjerenje da postoji božansko biće, viša sila; subjektivni aspekt religije i spada u najintimnije sfere osobnog života. To je osobna, intimna odluka o odnosu prema Nadnaravnom. Vjera se iskazuje riječima, simbolima i djelima. (Cvitković, 2005: 474)

Kur'an (ar.) – ono što se čita, recitira, ponavlja; osnovni pisani religijski autoritet u islamu koji, po vjerovanjima muslimana, sadrži posljednju Božiju objavu u pisanom obliku, prenesenu preko posljednjeg poslanika- Muhammeda. Pripadnici islama ga prihvataju kao “Božiju objavu” i “svetu knjigu”. Kur'an regulira pitanja kako vjerskog tako i svjetovnog života.

Ima 114 sura ili poglavlja, sastavljenih od stihova ili ajeta kojih ima 6236. Svaka sura ima svoje ime po prvoj riječi kojom počinje ili onom koja izražava smisao njene poruke.

(Cvitković, 2005: 247)

Predrasude –pogrešne predstave, neosnovana preduvjerena o drugim religijama i njihovim sljedbenicima poput onih koje slijede još od sv. Augustina, po kojima su Židovi uvijek bili i ostali “protivnici Crkve”, “krivci” za Isusovu smrt, kako su kršćani u (Africi, Aziji, Americi) kolonisti, kako je islam kao “ratnička religija”, širen “ognjem i mačem”, te je danas militantan. U predrasude bismo mogli uvrstiti i stajališta koja “svoju religiju ne smatraju ni na koji način problematičnom ili “društveno opasnom”, a oni “tuđu” zato što je drugačija, smatraju problematičnom, a ponekad i društveno opasnom. (Cvitković, 2005: 358)

Stereotipi – etimološki porijeklo vodi od riječi tip, što znači otisak, slika, uzor, uzorak, obrazac. Druga riječ stereo, prefix je koji se javlja u složenicama i znači čvrst, tvrd, jak, gust, tjelesni. Dakle, stereotip predstavlja neku vrstu “čvrstog otiska”, ustaljenog obrasca ponašanja, prototipa na kojeg slične svi pripadnici podređene grupe. On je nosilac, odnosno “marker”, najvažnijih grupnih osobina i crta tipičnih za određeni kolektivitet: zajednicu, rasu, religiju, naciju, etnicitet. (Davor, 2009: 39)

2. NASTANAK MUŠKARCA I ŽENE

Čovjek je po islamu i materijalno i duhovno biće; sastoji se od raspadljivog tijela i besmrtno duše. Osim tjelesnih pokreta (cirkulacija krvi, rast, disanje...), u čovjeku postoji i djelovanje sasvim druge prirode. To je mišljenje, zaključivanje, pronalaženja... To je duhovni, umni rad, to je razumna sposobnost. Bez nje ne bi moglo biti nikakve civilizacije kao što je nema ni u životinjskom carstvu. Osim toga u čovjeku postoji još moć kojom čovjek slobodno odlučuje: slobodna volja. Sve je u prirodi uslovljeno fizičkim i hemijskim zakonima, a životinju u svemu vodi instinkt ili nagon. (Haverić, 1991: 14)

Čovjeka u sociologiji određujemo kao prirodno, djelatno, proizvodno društveno biće, koji je, u odnosu na ostala živa bića, dostigao najveću razinu razvoja, ima razum, stvara i mijenja svijet oko sebe i svoju kulturu. Tin Ujević bi rekao da je lijepo od čovjeka da se proglasio za razumno biće, ali sve životinje imaju barem jednu umnu prednost nad njim- ne dadu se zaglupljivati. Čovjek je za T. Akvinskog “složenica od duše, mesa i kostiju”, “stvoren na Božiju sliku”, “biće obdareno umom, slobodnim rasuđivanjem i samodlukom.”

(Cvitković, 1997: 13)

Priča o stvaranju Adama i Eve (Adama i Have) jedna je od najpoznatijih i najstarijih priča, ona je oblikovala odnose između muškarca i žene, odnose u porodičnom životu i javnosti.

Nijedna druga priča nije imala toliko utjecaja na međunarodne odnose kao što je priča iz Knjige postanka o stvaranju Adama i Eve.

U Tori, u Knjizi postanka nalazimo dvije priče o stvaranju prvog čovjeka i žene.

Prva priča je egalitarnog karaktera: govori o stvaranju neimenovanih ljudskih bića, muškaraca i žene, koji podjednako primiše blagoslov od Boga, da budu vladari svega što je stvoreno oko njih. Druga priča je hijerarhijska i detaljnije obrazlaže način stvaranja muškarca i žene:

I reče Bog, Jahve, nije dobro za čovjeka da bude sam: načinit ću mu pomoć, kao što je on... Tad Jahve, Gospod Bog, pusti tvrd san na čovjeka te on zaspa, pa mu izvadi jedno rebro, mjesto zatvori mesom. Od rebra što ga je uzeo, čovjeku napravi Jahve, Gospod Bog, ženu pa je odvede čovjeku. Na to čovjek reče: “Gle, evo kosti mojih kostiju, mesa od mesa mojega! Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta.”

S obzirom da kršćani prihvaćaju jevrejske Svete spise, te kazivanje o stvaranju muškarca i žene u Knjizi postanka, ne iznenađuje da i razumijevanje ovih priča bude pod snažnim kulturnim i tradicijskim utjecajem jevrejskog naroda, iz kojeg je, na koncu, Isus i potekao.

Razumijevanje Eve i njene “krivice” se u bitnome nije razlikovao od rabinske androcentrične slike u kojoj se Eva prikazuje kao slabija, emotivnija i podložnija iskušenjima. Žena se smatrala krivcem za prvi grijeh, tzv. Istočni grijeh, podlegla je iskušenjima i donijela u svijet grijeh, zlo i smrt, pa je i njena kazna rađanje u mukama i podložnost mužu: *On će nad tobom gospodariti.* (Šiljak, 2007: 22, 55)

2.1. Tumačenje islama u stvaranju muškarca i žene

U teološko- pravnoj misli islama priče o stvaranju muškarca i žene zauzimaju važno mjesto, ali se na njima ne temelji dogmatsko učenje o prvom grijehu i konsekvencama koje je on imao na čovječanstvo. U Kur'anu se govori o stvaranju čovjeka (Adem) na više mjesta i na različite načine, ali ne postoji poglavlje ili Knjiga postanka (genesis) kao u Bibliji, već su ove priče isprepletene kroz nekoliko poglavlja odnosno sura Kur'ana. Kazivanja o stvaranju čovjeka mogu se podijeliti u dvije kategorije: prvu, u kojoj se govori općenito o stvaranju čovjeka, i drugu grupu ajeta koji govore o stvaranju Adema i njegovom kontaktu sa Iblisom (Sotonom).

Općenito, u Kur'anskim kazivanjima nalazimo različite formulacije u kojima se Bog obraća ljudima, ili u prvom licu (Ja sam...) ili u trećem licu (On je Gospodar...) ili u prvom licu množine (Mi smo...): *“Mi smo Adema stvorili od ilovače, od blata ustajaloga, a još prije smo stvorili džinove od vatre užarene.” I kad Gospodar tvoj reče melecima: Ja ću stvoriti čovjeka od ilovače, od blata ustajalog, i kad mu dam lik i u njeg udahnem dušu, vi mu se poklonite. Svi melec su se, zajedno poklonili, osim Iblisa; on nije htio da se njima pokloni.*

“O, Iblise, - reče On- zašto ti ne htjede da se pokloniš?”

“Nije moje- reče- da se poklonim čovjeku koga si stvorio od ilovače, blata ustajalog.

Onda izlazi iz iz Dženneta- reče On-, nek si proklet i neka se prokletstvo zadrži na tebi do Dana sudnjeg.”

Vidjeli smo da se u Kur'anskim kazivanjima o stvaranju Adema i Hava ne spominje krivo rebro, niti se naglašava kada i kako je Hava stvorena- prije ili poslije ulaska u Džennet. Međutim, u hadiskoj tradiciji, na temelju koje su razvijani brojni klasični tefsiri Kur'ana, krivo rebro se pojavljuje ne samo da se pojasni kako je stvorena Hava, već prije svega, da se uputi na njenu prirodu, slabosti i podložnost koju duguje muškarcu.

S obzirom da Kur'an nije sastavljen kao zbirka priča već kao knjiga poruka koje su postepeno objavljivanje kako bi pripremile ljudski um da prihvati monoteizam i etičke principe što su bili zaboravljeni stoljećima, tako u brojnim surama nalazimo više ajeta koji se odnose na stvaranje sa novim porukama: *“O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo, da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji ga se najviše boji, Allah, uistinu, sve zna i nije Mu skriveno ništa.”*¹ *“Jedan od dokaza njegovih je to što vas od zemlje stvara, i odjednom vas, ljudi, svuda ima razasutih.”*² *“On vas stvara od jednog čovjeka, da na zemlji živite i da u njoj sahranjeni budete. Mi potanko pružamo dokaze ljudima koji razumiju.”*³

Postoji još nekoliko Kur'anskih ajeta koji govore o stvaranju čovjeka, ali su ova tri dovoljna da se progovori o egalitarnom konceptu stvaranja muškarca i žene, koji su podjednako darovani dušom, darom od Boga, intelektom i slobodnom voljom, što svakog vjernika dovodi u poziciju da ima aktivan odnos spram Božije riječi i njene primjene u svijetu u kojem živi: *“Što god ko uradi, sebi uradi, i svaki grešnik će samo svoje breme nositi. Na kraju, Gospodaru svome ćete se vratiti i On će vas o onome u čemu ste se razilazili obavijestiti.”*⁴ (Spahić, 2007: 96, 97)

Neki kažu da, u vrijeme stvaranja ljudskog života, žena kao slabije biće nije mogla opstati, osim pod zaštitom muškarca. Porodični život, kao institucija, nametnut je muškarcu. Ovo je očigledna glupost, jer onda zanemaruje čovjekovu potrebu za ženom koja može biti različita od ženine potrebe za muškarcem, ali je isto tako dubok i nedjeljiv dio njegove prirode.

Istina, muškarac je onaj koji izdržava porodicu u većini slučajeva, ali njemu je potreban sudrug kao partner u sreći, radosti i čestitom životu. Brak je štiti od usamljenosti. Svaki spol ima potrebu za drugim. Zbog toga je *“On načinio njih od njega i nje”*. (Sayid Mujtaba Rukni Musawi, 1998: 120)

Pred Bogom su i muškarac i žena jednaki, a jedini kriterij razlikovanja među ljudima je bogobožnost, koja podrazumijeva djelovanje i življenje sa stalnom sviješću o Božijem prisustvu. Biološke razlike su datost i njih niko ne negira niti ih želi poništiti, ali je problem kada se na temelju tih razlika degradira žena u svom dostojanstvu ljudskog bića i kada se takva politika podupire interpretacijama božanskih poruka.

¹ Sura 49, 13

² Sura 30, 20

³ Sura 6, 98

⁴ Sura 6, 164

To je protivno temeljnim Kur'anskim principima, jer Kur'an naučava rodnu ravnopravnost kao ontološku činjenicu i stoga, logično, ne može naučavati neravnopravnost muškarca i žene.

Danas i žene i muškarci, koji doživljavaju stvaranje kao početak zajedničkog života i djelovanja dva svjesna i umom obdarena bića, zajedno pokušavaju pronaći novi način sagledavanja rodne politike, koja ne može ponuditi zadovoljavajući odgovor ako i dalje bude pozicionirana na isključivim horizontima. (Spahić, 2007: 104)

3. STEREOTIPI I PREDRASUDE

Predrasuda se odnosi na unaprijed donesen sud o nečemu što osoba dovoljno ne poznaje. Pojam predrasuda je usko povezan sa stereotipima, odnosno generalizacijama. Drugim riječima, stereotipi predstavljaju dodjeljivanje određenih karakteristika ljudima na temelju skupine kojoj pripadaju. Ni predrasude, a ni stereotipi, najčešće nisu tačni. Ljudi su skloni procjenjivanju drugih ljudi na temelju poznatih informacija koje su često nepotpune, subjektivne i netačne. Unatoč tome što su stručnjaci potvrdili da ljudi prilično griješe pri prvim procjenama ljudi, čini se da nas to ne sprječava u stvaranju novih stereotipa i predrasuda.⁵

Jedna od upadljivih karakteristika ličnosti pojedinih ljudi su predrasude što ih ti ljudi imaju u vezi s nekim drugim ljudima, ili grupama ljudi, kao i neke karakteristike koje su izvedene iz predrasuda. Ako se radi o suviše pojednostavljenim stavovima, često ih nazivamo stereotipijama. Tako su, na primjer, dobro poznate rasne, vjerske, etničke, spolne, mentalne i druge predrasude. Predrasude se mogu definirati kao pretežno negativni stavovi prema nekoj skupini osoba, ili prema nekim pojedincima, kao i pretjerane i nepravedne generalizacije u vezi s tim grupama ili osobama. (Davor, 2009: 38)

Predrasuda kao stav o nekome ili nečemu, ima svoje sastavne dijelove:

- *emocionalne* – vrsta emocije povezana sa stavom (npr. ljutnja, toplina) i ekstremnost stava (tj. blaga neugoda, izraženo neprijateljstvo),
- *spoznajne* – vjerovanja ili misli koje čine stav,
- *ponašajne* – ljudi se ponašaju na osnovu svojih stavova.

⁵ Dostupno na: <https://www.krenizdravo.hr/zdravlje/psihologija/sto-su-predrasude-primjeri> pristup 16.07.2021.

Kada je u pitanju ponašanje osobe, predrasude se smatraju emocionalnom sastavnicom ponašanja dok se stereotipi smatraju kognitivnom sastavnicom. Zajedno rezultiraju diskriminacijom koja predstavlja ponašajnu sastavnicu. Oba koncepta su najčešće prisutna u međugrupnom ponašanju, a uglavnom se spominju kada je u pitanju sukob. Osim što utječu na samopoštovanje osobe, predrasude redovito vrijeđaju rasna, spolna, religijska, politička i mnoga druga obilježja pojedinca.⁶

Stereotip možemo razumjeti i kao mentalnu, često površnu, sliku neke grupe u kojoj su zanemarene individualne razlike njenih članova. Često je rezultat “ponuđene” ili “servirane” slike o nekom pojedincu i grupi bez prethodno proživljenog iskustva i direktnog kontakta s njima. Stereotipi mogu postati socijalnom kategorijom kada ih dijeli veći dio pripadnika jedne zajednice, i oni postaju “opšte” istine. Širenju tih neupitnih istina doprinose i mediji, koji svijet prikazuju u stereotipnim nijansama, pojednostavljujući sliku svijeta koristeći mehanizme “selekcije informacija”, rasporeda vijesti, uređivačke politike, i promicanja određenih interesa. (Davor, 2009: 39)

Jedan noviji pojam u psihologiji, ali nadasve prisutan u društvu – moderne predrasude. Riječ je o nepredrasudnom ponašanju pred drugima, dok se u sebi zadržavaju predrasudni stavovi. To bi ujedno značilo da predrasude nisu iskorijenjene, samo su postale prikrivenije. Drugim riječima, ljudi su postali pažljiviji u iskazivanju vlastitih predrasuda, ali one su itekako prisutne. Ova pojava se u slučaju rasa naziva moderni rasizam što znači da su ljudi naučili skrivati svoje predrasude kako bi izbjegli da ih se naziva rasistima, a kada je situacija “sigurna”, njihove predrasude izlaze na vidjelo.⁷

3.1. Zapad i stereotipi prema islamu

Pogrešna shvatanja, stereotipi i klišeji u zapadnim medijima, kulturi i politici značajno formiraju trenutnu sliku islama i muslimana na Zapadu. Ova pojava nije ništa novo. Njeni korijeni potiču još iz srednjovjekovnih i kolonijalnih vremena kada su iskrivljene predstave o islamu korištene da se muslimani demoniziraju i opravda osvajanje njihovih zemalja. Karikature i evropska štampa iz 18., 19. i 20. stoljeća ilustriraju ovu pojavu u kontekstu njenog suočavanja sa “istočnim pitanjem”.

⁶ Dostupno na: <https://www.krenizdravo.hr/zdravlje/psihologija/sto-su-predrasude-primjeri> pristup 16.07.2021.

⁷ Dostupno na: <https://www.krenizdravo.hr/zdravlje/psihologija/sto-su-predrasude-primjeri> pristup 16.07.2021.

Razvoj savremenih medija dao je širenju iskrivljenih predstava o islamu i muslimanima nove metode i novu snagu. Osnovni intelektualni resurs za stvaranje, elaboriranje i ponavljanje ovih predstava bio je orijentalizam. One su bile i još uvijek su u jednoj mjeri omiljena tema zapadnih intelektualaca, a karakterizira je predstavljanje – da citiramo Edwarda Saida – “čitavog islama kao nečeg što je izvan nama poznatog, bliskog i prihvatljivog svijeta koji nastanjujemo”. Ovaj diskurs također uključuje jedan broj generalizacija koje su neprihvatljive u izučavanju drugih kultura, kao što je ona da islam u potpunosti regulira život u muslimanskim društvima i da je zbog toga odgovoran za sve što se u njima događa. Ili ona da je “kuća islama” (daru ‘l-islam) jedna cjelina, a ne pravna fikcija klasičnih muslimanskih pravnika. Pored toga, na vjerske i političke autoritete muslimana uvijek se gledalo kao da su jedno. Raznoliki pristupi izučavanju muslimanskih društava, diferencijacija između ideala i stvarnosti te konceptualni dinamizam uopće ne postoje u diskursu orijentalizma. Jedan veliki broj zapadnih “stručnjaka za islam” djeluje unutar ovog općeg pristupa, dajući tako iskrivljenim predstavama o islamu i muslimanima intelektualni kredibilitet. Takve predstave također koriste različite strukture moći u zapadnim zemljama s ciljem da one posluže kao sredstvo za opravdanje (zapadne) dominacije nad muslimanskim svijetom. A osnovne elemente orijentalističkog diskursa dalje promoviraju i šire moćni mediji i industrija za zabavu koji kreiraju popularnu kulturu na Zapadu.

Srednjovjekovno predstavljanje islama kao lažne vjere, čiji se eho može čuti i krajem 19. stoljeća u “naučnom” stavu Ernesta Renana prema kojem je islam “neoriginalan”, može se također naći i u modernim vremenima. “Revizionistička škola” među orijentalistima ovakva shvatanja pokušava prevesti u metodološke principe islamskih studija, kao što su naprimjer i oni da je islam nastao kao heretička tradicija u judeo-kršćanskom miljeu, da islamska objava ne predstavlja originalni izvor, da islamski izvori nisu dovoljno pouzdani za izučavanje islama i tome slično.

Unatoč ovim orijentalističkim nastojanjima, tokom protekle tri decenije ostvaren je značajan napredak na polju međureligijskog dijaloga, koji je okupio muslimane, kršćane i Jevreje.

U jednu ruku bio je to također rezultat jednog uravnoteženijeg pristupa izučavanju islama u zapadnoislamskim studijima kao i ekumenističkih trendova u kršćanstvu. Međutim, nema sumnje da su intenziviranjem nasilja na Bliskom istoku i u drugim dijelovima svijeta, te sa pojavom fundamentalističkih tendencija u kršćanstvu i judaizmu, stara srednjovjekovna razmišljanja doživjela ponovnu obnovu. Ona ne samo da su naišla na dobar prijem kod običnog naroda nego nažalost čak i među eminentnim i utjecajnim propovjednicima.

Tako je američki evangelista Franklin Graham nakon 11. septembra izjavio da je “islam jedna veoma zla i pokvarena religija”. Drugi izuzetno utjecajni kršćanski TV evangelisti poput Jerryja Falwella i Pata Robertsona također dijele ovo mišljenje.

Mišljenje da je biti musliman nekompatibilno sa biti moderan zasnovano je na pogrešnom izjednačavanju “modernosti” sa “Zapadom”, kao što je primijetio američki stručnjak za islam John Obert Voll. Modernost se obično definiše kao faza u svjetskoj povijesti koju karakterizira “jedan relativno specifičan stil života i modalitet socio-političke i kulturne institucionalizacije”. Iako je logično pretpostaviti da modernost kao i civilizacija može imati različite forme (npr. zapadna, islamska, hinduistička, itd...), ovaj zaključak je potisnut mišljenjem da je modernost isključivo “zapadna”. Kao što je Voll i primijetio, ovo pogrešno izjednačavanje imalo je negativne posljedice na odnose između muslimanskog svijeta i Zapada. Kao prvo, gledano iz te perspektive, islam se smatra samo civilizacijom i kao takav se poredi sa drugim civilizacijama, a posebno sa zapadnom, najmoćnijom civilizacijom našeg vremena. Ono što nedostaje ovoj perspektivi jeste to što je islam prvenstveno religija čija učenja prelaze granice vremena i prostora. Kao drugo, promatranje islama isključivo kao jedne civilizacije dovelo je zagovornike ovog diskursa do uvjerenja da se islam, ako želi preživjeti u našem vremenu, mora modernizirati. Pored toga, projekti modernizacije u muslimanskom svijetu redovno su bili definisani kao projekti pozapadnjačenja, vesternizacije, a prema logici da je biti više zapadnjački orijentiran jednako kao biti moderan. Mogućnost konstruiranja islamske modernosti, na drugoj strani, bila je ili negirana ili minimizirana. Tako su oponenti pogrešno koncipiranih i realiziranih projekata modernizacije u muslimanskom svijetu postali antizapadnjaci.

Da bi se izbjegle tenzije i sukobi oko pitanja modernizacije, treba napraviti jasnu razliku između modernizacije i vesternizacije. Projekat razvoja islamske modernosti treba i dalje podržavati. Na drugoj strani, neuslovljenu podršku Zapada vladajućoj eliti u muslimanskom svijetu treba preispitati. Ova elita selektivno prihvata površne elemente zapadne modernosti, koji su štetni za islamsku kulturu i tradiciju, zbog čega među muslimanima rastu negativna osjećanja prema Zapadu. Konačno, treba izgraditi novu perspektivu koja islam i Zapad tretira ne kao suparničke i sukobljene civilizacije nego kao međusobne partnere u globalnom kosmopolitskom svijetu. Od 1980. na zapadnim jezicima urađene su mnoge studije o političkom islamu i fundamentalizmu. U mnogim slučajevima, ove studije stvorile su vjerovanje da je fundamentalizam principijelni aspekt islama danas.

U američkim medijima dostupni su mnogi naslovi tipa “umjereni ne postoje” ili “suočavanje sa fundamentalističkim islamom” (National Interest, jesen, 1995). Pod utjecajem ovih studija, koje su zapadna sredstva masovnih komunikacija snažno promovirala, javno mišljenje na Zapadu brzo je prihvatilo islam kao nešto što je suprotno svemu što predstavlja zapadne vrijednosti. Islam se posmatra kao “prijetnja”. Ovakav stav zauzeo je i bivši član Nacionalnog vijeća za sigurnost SAD-a Peter Rodman. U 1992. on je pisao: “Pa ipak Zapad se našao izazvanim izvana od strane jedne militantne, atavističke sile koju pokreće mržnja prema cjelokupnoj zapadnoj političkoj misli, a koja se vraća vremenu starih problema sa kršćanstvom” (preuzeto iz Edward Said, *Covering Islam*, Vintage 1997, xvii). Gledano iz takve perspektive, ne može postojati nikakav ozbiljan pokušaj da se pojam “fundamentalizam” definiše u odnosu na islam. Na drugoj strani, fundamentalistički trendovi u drugim religijama (kršćanstvo, judaizam, hinduizam, itd...) redovno se ignoriraju. Često se sugerira da postoji neka vrsta “neraskidive veze” između islama i nasilja. Ovakva shvatanja se dalje podržavaju nekim terminima kao što je “islamska bomba” i “islamski terorizam”, a kojim se mediji obično koriste. (Smajić, 2008: 21, 22, 23)⁸

3.2. O ravnopravnosti i neravnopravnosti

Postavlja se pitanje šta znači ravnopravnost i šta se njome želi dokazati kod ljudi. Ukoliko ravnopravnost koju žele podrazumijeva da se muškarci i žene stave u jednake društvene tokove, onda će se svi kretati jednoobrazno, zaustavljati se istovremeno i u jednom sistemu, njihova tijela i mase će se nadopunjavati. Dakle, svi će oni imati tačno određene dužnosti nakon kojih će uživati u pravima u kojima nema nikakvih podjela niti raznovrsnosti.

U ovom slučaju nestaju razlike u sposobnostima i mogućnostima i svi moraju biti poput klesanog kamena jednake veličine i površine.

Ravnopravnost u principu izvire iz jednakosti pripadanju ljudskom rodu svih, a razlike izvire iz mudrosti Gospodara dž.š., koji je odredio razliku u mogućnostima i raznovrsnost u specijalizacijama i nadarenosti.

⁸ Iz izvještaja Instituta za vanjske kulturne odnose u Štutgartu *The West and the Muslim World: A Muslim Position* (Zapad i muslimanski svijet: Jedno muslimansko gledište, Stutgart, Institut für Auslandsbeziehungen- IFA, 2004. Autori izvještaja su Fikret Karčić, Salwa Bakr, Basem Ezbidi, Hanan Kassab- Hassan, Mazhar Zaidi i Jawhar Hassan. Prijevod s engleskog na bosanski Aid Smajić (Smajić, 2008). Iz ovog rada su i navedeni citati: National Interest, Edward Said, John Obert Voll.

Kada kažemo da je žena sposobna da uživa svoja politička prava, pa zatim izvršimo podjelu na one koje su u stanju da ih obavljaju i one koje to nisu, također moramo napraviti podjelu istih tih prava na ona koja je žena u stanju da obavlja i ona koja su izvan njenih mogućnosti. Ista je situacija kada kažemo da je muškarac u stanju da obavlja sva politička prava, pa zatim izdvojimo one koji mogu valjano obavljati sva ta prava, ili barem neka od njih, od muškarca koji to ne bi valjano činili. (Ali-el Buti, 2007: 101, 102)

4. HISTORIJA RAZVOJA IDEJE O ŽENSKIM LJUDSKIM PRAVIMA

4.1. Ženska prava u braku i porodici, u društveno- političkom životu

Osnovnu filozofsku potku, na kojoj počiva Katalog ljudskih prava UN –a, a potom i ostali regionalni dokumenti predstavlja priznavanje slobode, urođenog dostojanstva svakog ljudskog bića i priznanje jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice. Na tom osnovu izvedeno je načelo zabrane diskriminacije po bilo kojem elementu razlikovanja ljudskih bića; rasi, boji, spolu, jeziku, vjeri, političkom opredjeljenju ili drugom mišljenju i uvjerenju, nacionalnom ili društvenom porijeklu, imovini, rođenju ili drugim okolnostima. Upravo priznavanje jednakih i neotuđivih prava implicira pravo na različitost. Ljudska bića mogu biti i jesu različita u jedinstvenoj, neponovljivoj, pojedinačnoj egzistenciji i pritom jednaka u pravima sa svim drugim i drukčijim, odnosno priznata od svih drugih i drugačijih kao jednako vrijedna odnosno jednakopravna.

U pogledu priznavanja i zaštite prava žena u Ujedinjenim nacijama, donesne su:

- Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena,
- Konvencija o političkim pravima žena,
- Konvencija o statusu udatih žena,
- Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za brak i registrovanju braka,
- Konvencija o zabrani trgovine ljudima i iskorištavanju prostitucije drugih,
- Deklaracija o ukidanju nasilja nad ženama,
- Pojedine odredbe u Dopunskoj konvenciji o zabrani ropstva i svih institucija i prakse slične ropstvu.

Donošenje univezalne deklaracije dobilo je povijesni značaj izvodeći ljudska prava iz ekskluzivnog domena nacionalnog zakonodavstva na međunarodni prostor, a odredba o jednakosti spolova i univerzalnosti ljudskih prava potcrtava ovu povijesnu dimenziju.

Od tog vremena pa do donošenja Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena.

Ujedinjene nacije učinile su napor u cilju globalnog poboljšanja statusa žene, ali u poređenju sa prethodnim stoljećima, obilježenim diskrimirajućim položajem žene bez obzira na tip kulture i civilizacije, to je kratak period da bi i stvarnost bila izmjenjena.

Priznati drugog i drugačijeg kao sebi jednakog predstavlja jedno od najvećih dostignuća, ali istovremeno to je najveći stepen iskušenja globalne ideologije ljudskih prava.

(Muftić, 1975: 253)

Dok se u slučajevima razlikovanja po rasi, boji kože, etničkom porijeklu, jeziku, religiji, političkom ili drugom mišljenju, porijeklu, imovinskom stanju, statusu, još i moguće emotivno distancirati, pitanje jednakosti muškaraca i žena, duboko dotiče porodični život-brak, odnose u braku, roditeljstvo, zaštitu fizičkog i seksualnog integriteta u porodici- političku, ekonomsku, socijalnu, kulturnu sferu života, iskušavajući na svim razinama kako pojedinca tako državu i društvo u cjelini. Iskušenja za pojedince usmjerena su na pitanje da li su i koliko sposobni da drugog i drugačijeg prihvate kao sebi jednakog, za državu da li je i koliko sposobna da svim svojim građanima obezbijedi jednake uvjete i mogućnosti uživanja i zaštite ljudskih prava, dok je za društvo osnovni izazov u fleksibilnostii i mogućnosti da tradicionalisti prihvate drugačije trendove kada je riječ o mjestu i ulogama spolova. (Muftić, 1975: 254, 255)

4.2. Politička prava žena

U preambuli konvencije o političkim pravima žena ponovo se ponavlja da “svako ima pravo da uzme učešće u vladi svoje zemlje, direktno ili indirektno preko slobodno izabranih predstavnika i da ima pravo jednakog pristupa javnim ustanovama u svojoj zemlji, i u želji da se izjednači status muškaraca i žena u korištenju političkih prava, u vezi s odredbama povelje Ujedinjenih nacija i Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima”.

Ponovo se ponavljaju politička prava, ali je riječ “svako” zamijenjena i precizirana riječju “žena”:

- žene imaju pravo glasanja na izborima pod istim uvjetima kao i muškarci, bez diskriminacije (aktivno biračko pravo)

- žene imaju pravo da budu birane u sva javno izabrana tijela, ustanovljenja nacionalnim zakonom, pod istim uvjetima kao i muškarci, bez ikakve diskriminacije (pasivno biračko pravo)
- žene imaju pravo da obavljaju javne dužnosti i javne funkcije ustanovljene nacionalnim zakonom, pod istim uvjetima kao i muškarci i bez ikakve diskriminacije (Muftić,1975:257)

4.3. Građanska prava žena

U uživanju građanskih prava žena je potpuno izjednačena sa muškarcem, i Konvencija o eliminiranju svih oblika diskriminacije ponavlja da:

- žene imaju jednaka prava pred zakonom kao i muškarci
- žene imaju jednaku pravnu sposobnost u građanskim stvarima i jednake šanse da se njome koriste
- žene imaju jednaka prava na zaključenje ugovora i upravljanje imovinom.
- jednakost i ravnopravan tretman u svim fazama postupka pred sudom
- svi ugovori i svi drugi privatni instrumenti bilo koje vrste čiji je cilj da ograniči pravnu sposobnost žena smatraju se ništavnim i nevažećim
- jednaka prava u pogledu slobode kretanja i slobode izbora mjesta boravka i prebivališta

Polazeći od globalne historijske tradicije, u kojoj je ukupna pozicija žene određena prvo statusom u porodici, a potom statusom u braku, da se na osnovu tog statusa izvode sva ostala prava, ili pak mogućnosti njihovih uživanja, odnosno građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava duboko su povezana i međusobno uvjetovana, treba razumjevati značaj međunarodnih instrumenata koji određuju ženska prava u braku.

Prva Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za brak i registriranje braka određuje da se brak može zaključiti samo slobodno i javno izraženom voljom pred nadležnim organom i u starosnoj dobi koju zakon odredi.

Polazeći od osnovnih principa ravnopravnosti u Konvenciji se eksplicitno navodi da muškarci i žene imaju:

- jednako pravo na sklapanje braka
- jednako pravo na slobodan izbor bračnog druga i sklapanje braka samo po slobodnoj volji i uz potpunu saglasnost
- jednaka prava i odgovornosti u braku ili prilikom razvoda
- jednaka roditeljska prava i obaveze u odnosu na djecu, bez obzira na bračni status. U svim ovim slučajevima interesi djece moraju biti na prvom mjestu.
- jednaka prava da slobodno i odgovorno odlučuju o planiranju porodice kao i da imaju pristup informacijama, obrazovanju i sredstvima koja će im omogućiti da se koriste ovim pravima
- jednaka prava u pogledu starateljstva, tutorstva, upravljanja imovinom i usvajanja djece ili sličnih institucija ako postoje u nacionalnom zakonodavstvu. U svim slučajevima interesi djece moraju biti na prvom mjestu.
- jednaka lična prava muža i žene, uključujući pravo na izbor porodičnog imena, profesije i zanimanja
- jednaka prava oba bračna druga u pogledu vlasništva nad imovinom, odnosno sticanja, upravljanja, uživanja i otuđivanja imovine, bez obzira na to da li se ovo obavlja besplatno ili za znatnu materijalnu nagradu (Muftić, 1975: 259)

5. POLOŽAJ ŽENE U RAZLIČITIM KULTURAMA TOKOM HISTORIJE

Problem nejednakosti spolova prisutan je od nastanka civilizacije pa sve do danas. Žene su se kroz historiju borile za svoja prava boreći se protiv patrijarhata i ostalih prepreka za ostvarenje svojih prava. Slobodno se može reći da su žene smatrane manje vrijednima i time su diskriminirane kroz historiju, ali i danas. Težnja muškarca, ali i od društva, da se dominira nad ženom veoma je stara tema. Gdje su uzroci i korjeni takve težnje?

Podređenost žene muškarcu i njen neravnopravan položaj kroz historiju tumače se kao posljedica biološke razlike između muškarca i žene. Muškarci su zbog svoje hormonske strukture skloniji agresivnosti i dominaciji što su pokazivali još od vremena lovačke privrede pa do savremenih sofisticiranih oružja. Žene su svojom biološkom konstitucijom pogodne za rađanje i odgoj djece zbog čega treba da ostanu vezane za kuću. To je jedna od pretpostavki o ulogama, koja ima za cilj da ženu smjesti u privatnu sferu i da je izoluje od javnog života.

U srednjem vijeku u Europi, crkva i svećenstvo imaju veliku ulogu u životu ljudi. Katolička crkva, kao i ostale velike monoteističke religije, pripisuju ženama šutnju i pasivnu podložnost muškarcu. Ženama je oduzeto pravo izbora muža, uskraćivana im je sigurnost unutar braka (razvod je muška povlastica), isključene su iz javnih djelatnosti, proglašene manje vrijednima, postale vlasništvo muškaraca. Uloga žene je odgoj djece i upravljanje kućom. Ženama se objašnjavalo da su manje vredne od muškaraca, ali žene su često bile tvrdoglave i odbijale se miriti s vlastitom potčinjenošću. Žene su od pamtivijeka pod teretom zabrane znanja. Budući da je sveto, znanje je privilegija Boga i muškarca. Crkva nadalje zabranu znanja kod žena objašnjava time što muškarci imaju veće glave, a time i veće mozgove i više razuma od žena. Knjige bi dalje kvarile ženske mozgove koji su sami po sebi slabi. Obrazovanje ženama ne donosi ekonomske prednosti, već može izazvati izravnu ekonomsku štetu, jer nitko ne želi brak sa ženom koja je pametnija od muškarca, što može izazvati bračnu neslogu. (Brašnjić, Ševo 2019: 222)

5.1. Položaj žene u grčkoj civilizaciji

U prvom razdoblju grčke civilizacije žena je bila zaštićena i čedna. Nije napuštala kuću i svi njeni poslovi su bili vezani za kuću. Bilo joj je zabranjeno obrazovati se ili učestvovati u javnom životu.

Bila je prezrena i smatra nečistom i đavolskim djelom. Ženama u Sparti su bila data određena građanska prava, kao što je pravo nasljedstva i pravo raspolaganja imovinom.

Aristotel je žestoko kritikovao stanovnike Sparte zbog sloboda koje su dali ženama, nagovještavajući skorbu propast Sparte zbog toga. (Es- Sibai, 2004: 20)

Položaj žene u Sparti bio je nešto bolji od položaja žene u Atini. Iako je uloga žene i u Atini i u Sparti bila rađanje djece, u Sparti se ona iznimno cijnila jer je značila rađanje novih ratnika. Uz to, žene su imale slobodu kretanja i sudjelovale su u političkom životu.

Položaj žena u Atini sveden je na malo bolji položaj od ropskog. Nisu imale slobodu kretanja, a život im se svodio na boravak u kući. Žena u Grčkoj najveći je dio svog postojanja provodila zatvorena u kući, jedino ako nije izabrala moralno niži položaj hetere koja je bila nešto između djevojke za zabavu u kulturnim krugovima, tajne ljubavnice ili pak prostitutke visokog ugleda. (Bereš, 2016: 17)

Grčka mitološka predanja govore o ženskim likovima među bogovima kao simbolima određenog stanja i ponašanja "karakterističnog" za žene. Među dvanaest olimpijskih božanstava polovina su ženski likovi i svaka je zaslužna za neku "žensku" osobinu.

(Brašnjčić, Ševo, 2019: 222)

Ipak, nisu sve žene pristale na robovski život i mnoge su ostavile traga u povijesti. Grkinja Agnodika (4. st. pr.n.e.) smatra se prvom poznatom ginekologinjom na svijetu. Hipatija iz Aleksandrije (4. st.) prva je poznata matematičarka. (Bereš, 2016: 19)

5.2. Žena kod starih Rimljana

Staratelj porodice u starom Rimu je u porodicu mogao prihvatiti koga je on htio, ili istjerati iz nje onoga koga želi. Sve dok je živ, otac je imao potpunu kontrolu nad sinovima i kćerima, ali i suprugama i unukama, kao i suprugama svojih sinova i unuka.

Ženi nije bilo dopušteno da raspolaže novcem. Ukoliko bi nešto zaradila, to bi prisvajao njen staratelj. Na svečanosti vjenčanja žena je potpisivala ugovor poznat kao *Ugovor vlasti*, po kojem vlast nad njom ima njen muž, i to na jedan od tri načina:

- na vjerskoj svečanosti, pred svećenikom
- simboličnom kupovinom supruge i
- zajedničkim brakom u trajanju najmanje godinu dana od zaključivanja.

Prema Justinijanovom zakonu, kćerke i supruge koje su pod vlašću staratelja porodice, te punoljetne žene, bile slobodne ili udate, su smatrane pravno i poslovno nesposobnim.

(Es- Sibai, 2004: 23)

5.3. Žena u Indiji

Manovo zakonodavstvo nije davalo ženi pravo na samostalnost u odnosu na oca, supruga ili sina. Ako bi svi oni pomrli, ona bi bila dužna pripasti nekom muškarcu iz suprugove porodice. (Es- Sibai,2004: 24)

Dio hinduskog vjerovanja i prakse je i spaljivanje živih Sati udovica na dan smrti njihovih muževa. Ova praksa se održala sve do 1930. godine kada je zabranjena od strane britanske vlade. (El- Kahtany, 2009: 4)

Prema Hindu Vedu učenjima, žena je baš kao stvar mogla biti korištena i naslijeđivana od strane muževe rodbine. Čak, u stihovima Manovog zakona se navodi, da ukoliko bi mladoženja umro, žena bi automatski pripala njegovom bratu, svom djeveru. (El- Kahtany, 2009: 8)

5.4. Žena kod Židova (u Starom zavjetu)

Ni u Starom zavjetu žene nisu imale ugodan status. U mnogim stihovima se žena predstavlja kao slika zla i kao ona koja vodi na stranputicu. Eva je okrivljena za navođenje Adama na ono što će se kasnije zvati Prvim grijehom (eng. original sin). Ovo je imalo negativan utjecaj na ženu generalno u judo-kršćanskom učenju. (El- Kahtany, 2009: 12)

Otac ima pravo prodati kćerku, a ona ga je mogla naslijediti samo u slučaju da nema muških potomaka.

Ukoliko bi zbog brata bila uskraćena u nasljedstvu, onda bi on bio dužan materijalno se brinuti o njoj (u slučaju da je naslijeđena nekretnina, a ukoliko bi bila naslijeđena pokretna imovina, pa makara se radilo i o tovarima zlata, ona ne bi naslijedila ništa).

Ako bi kojim slučajem nasljedstvo s oca prešlo na kćerku, ona nije imala pravo udati se za pripadnika druge familije, niti imetak prenijeti na tu familiju. (Es- Sibai, 2004: 25)

Jevrejski rabini su spomenuli devet prokletstava koje ima žena: krv menstruacije i krv djevičanstva, trudnoća, porođaj, odgoj djece, pokrivanje glave kao u žalosti, bušenje ušiju, nepouzdanost kao svjedoka i na kraju, smrt. (El- Kahtany, 2009: 17)

5.5. Odnos kršćana prema ženi

Zbog odavanja bludu i nemoralu, koji su krenuli od Rimljana, prvi kršćani su za brak govorili da je pošast koje se treba kloniti, te da je neženja draži Bogu od oženjenog.

Svećenik Tertulijan smatra da je žena đavoljev prolaz ka ljudskoj duši.

Svećenik Sostam kaže: *“Ona je nužno zlo, željena bolest, opasnost za porodicu i kuću...”*

U petom stoljeću je zasijedalo vijeće Makom, koje je razmatralo pitanje: *Da li je žena tijelo bez duše, ili i ona ima dušu?*

Na kraju su zaključili da nijedna žena osim Mesihove majke, nema plemenitu dušu.

Francuzi su 586. godine ponovo razmatrali ovo pitanje i zaključili da je ona ljudsko biće stvoreno samo da služi muškarcu. Prezir prema ženi je trajao tokom čitavog srednjeg vijeka.

Smatrana je manje vrijednom i bez prava raspolganja svojim imetkom bez dopuštenja supruga.

(Es- Sibai, 2004: 25)

5.6. Žena kod predislamskih Arapa

Kod predislamskih Arapa žena je bila obespravljena. Nije mogla naslijediti, niti je muž prema njoj imao ikakvih obaveza. Nije bio određen broj razvoda niti je višeženstvo bilo limitirano.

Najstariji sin je imao pravo oženiti se ženom svog mrtvog oca, smatrajući je nasljedstvom kao i sve drugo. Bili su veoma sujevjerni kada je rađanje ženske djece u pitanju, pa su čak i zakopavali žensku djecu. (Es-Sibai, 2004: 27)

6. POLOŽAJ ŽENE U ISLAMU

6.1. Islam i ravnopravnost između muškarca i žene

U islamu žena ne snosi odgovornost za "istočni grijeh",⁹ niti je kriva za svekolike ljudske nevolje. Nema ideje da je muškarac stvoren od više, a žena od niže materije. Žena je stvorena jednakom; i muškarci i žene su Ademovo potomstvo, pa su im i duše istovrsne.

Posebnim ajetima o ženi Kur'an je u to vrijeme donio revoluciju bez presedana kada je u pitanju odnos pojedinaca i zajednice prema ženi. Žena u islamu konačno postaje ono što je oduvijek i bila: ljudsko biće. Osim što je ženi posvetio jedno duže poglavlje, Allah, dž.š., o ženi na mnogo mjesta govori istim tonom kao o muškarcu:

"I Gospodar njihov im se odazva: "Nijednom trudbeniku između vas trud njegov neću poništiti, ni muškarcu ni ženi – vi ste jedni od drugih..."¹⁰

U islamu i žena i muškarac istinski su slobodni i ravnopravni samo ako su život podredili svome Stvoritelju, Allahu, dž.š. A kada govorimo o jednakosti spolova, žena i muškarac ni po prirodi, ni fizički, niti psihički nisu isto. I nikada neće ni biti. Oni su blago različiti, ali i u potpunosti ovisni jedno o drugome. Svaki rod cjelovito je ljudsko biće u koje je Allah, dž.š., udahnuo besmrtnu dušu. Muški i ženski rod mogu imati jednak položaj, ali različite zadaće, kao što imaju jednaku vrijednost kod Allaha, dž.š., i jednake religijske odgovornosti, ali različite uloge u životu, sukladno njihovim psiho-fizičkim sposobnostima.¹¹

Zatekavši ženu u krajnje podređenom položaju, islam ne samo što pokušava da izvjesnim propisima ublaži to očajno stanje, nego ga iz temelja mijenja. Za vrijeme i prije, prilike u kojima se islam pojavio, promjena postojećeg stanja žene bila je prva socijalna revolucija, a ujedno i smrtni udarac na dotadašnje poglede i shvatanja naroda u kome se islam pojavio.

Pored mnogih stavova koji specijalno tretiraju žensko pitanje, u Kur'anu ima jedna sura koja nosi naslov "Žene". Ono počinje riječima: "Ljudi, bojte se Allaha, koji vas je stvorio od jedne duše". Ovim riječima se ističe da su svi ljudi i žene i muškarci.

⁹ Adam i Eva su bili prvi ljudi koji su zgriješili. To su napravili tako što su bili neposlušni Bogu i jeli plod s "drveta spoznaje dobra i zla". Njihov čin mnogi nazivaju istočnim grijehom. Adam i Eva nisu smjeli jesti s tog drveta jer je ono predočavalo Božije pravo da ljudima određuje šta je dobro, a šta zlo. Kad su Adam i Eva jeli plod s drveta, zapravo su uzeli stvar u svoje ruke i pokazali da žele sami sebi postavljati mjerila dobra i zla. Time su odbacili Božije moralno vodstvo. Dostupno na: <https://www.jw.org/hr/biblijska-ucenja/pitanja/istocni-grijev/> pristup na 26.07.2021.

¹⁰ Ali Imran, 195

¹¹ Dostupno na: <https://www.islam-iznutra.com/islam-iznutra-o-knjizi-i-autoru/zena-u-islam> pristup 04.07.2021.

Počast koju islam dodjeljuje ženi neodvojivi je dio počasti koju dodjeljuje i obznanjuje svim ljudima i to kroz Allahove, dž.š., riječi: *“Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali: dali smo im da kopnom i morem putuju, i opskrbili ih ukusnim jelima, i dali im velike prednosti nad mnogima koje smo stvorili.”*¹² Dakle, i žena i muškarac su djeca Ademova. (Haverić, 1991: 60)

Istina je, da je položaj žene na Istoku danas nezadovoljavajući, ali za to nisu krivi islamski propisi. Problem je u zanemarivanju vjerskih propisa na političkom, društvenom i ekonomskom planu. Siromaštvo je jedan od važnijih razloga za loše životne uslove na Istoku. Određena grupa je prebogata, a većina je izuzetno siromašna, i žrtve su gladi i bijede. Kao rezultat te ekonomske diskriminacije, ljudi su lišeni snage da se odupru i traže promjene u svojoj sredini, a svoje nezadovoljstvo zbog toga izliju na ženu i djecu. U takvoj situaciji ni žene nemaju snage da iskoriste svoja zakonska prava i da traže sudsku zaštitu zbog nasilja i tiranije njihovih muževa.

Nema sumnje da se moralne vrijednosti gube u društvu siromašnih i obespravljenih, a zamjenjuje ih nepravda i nasilje. Dakle, osnovni razlog ovakvog položaja žene na Istoku je siromaštvo, a ne islamski društveni sistem i islamski propisi. (Sayid Mujtaba Rukni Musawi, 1998: 130)

6.2. Prava i obaveze žene u islamu

Žena je čovjek kao i muškarac, a čovjeku je Allah dž.š. dao počasno mjesto u svijetu Svojih stvorenja, jer ga je odlikovao iznad svih njih: *“Mi smo sinove Ademove zaista odlikovali...”* Žena je sa muškarcem potpuno izjednačena po ljudskosti. *“O ljudi, budite pobožni Stvoritelju svom i bojte se Allaha, koji vas je od dvoje mnoge muškarce i žene rasijao...”*¹³

*“I žena i muškarac će svako od njih lično odgovarati pred Allahom za svoj život... I svi će Allahu na Sudnjem danu doći pojedinačno”*¹⁴

Položaj žene ne samo u islamskim zemljama, već i u svijetu uopće, zavisi od stanja zakona koji regulišu njen položaj. Značajnu ulogu ovdje igra tradicija, kulturni nivo i vaspitanje, kao i prosvijećenost žene.

Kraj približno sličnog zakonodavstva susreću se znatne razlike u položaju žene u društvu u porodici u Engleskoj, Americi ili Skandinavskim zemljama, pod uticajem onoga što se inače

¹² El- Isra, 70

¹³ Kur'an, 4: 1

¹⁴ Kur'an, 19: 95

naziva engleski, američki, odnosno skandinavski način života. Islam je jedan, ali njegova stvarna praksa bit će različita u zavisnosti od toga da li ga u određenom slučaju nosi i ostvaruje zaostala ili prosvjećena sredina, zdrava ili dekadentna generacija. (Haverić, 1991: 63, 64)

Prava i obaveze žene u islamu:

- *Građanska prava*

Muškarac i žena su prema šerijatskim propisima u pogledu građanskih prava i kaznenih normi potpuno izjednačeni. Svakome od njih zagaranovan je život, čast, imetak i lična sloboda. Sloboda se nikome ne može oduzeti bez dokazane krivice. Svako od njih bez ikakve bojazni ima punu slobodu izražavanja svojih misli i pogleda na život.

Država obezbjeđuje svakom pojedincu- muslimanu i muslimanki najelementarnije uslove za život.

- *Pravo na obrazovanje*

Islam ne pravi nikakve razlike u obavezi i pravu na obrazovanje muškarca i žene. Sticati nauku, prema hadisu, obavezna je dužnost svakog muslimana i muslimanke. Svaka korisna nauka i za jedno i za drugo je na cijeni i u tome islam ne pravi nikave razlike.

- *Pravo na rad*

Poslovi vezani za kuću i porodicu i odgoj djece toliko su razgranati i složeni da nije realno očekivati pojedinačno od muža ili žene da sami ispunjavaju sve ove komplikovane zadatke. Pravedno je da se izvrši podjela i da se svako od njih opredijeli za posao koji mu više odgovara i za koji ima više sklonosti. Niko ne može tvrditi da muškarac ne može s uspjehom obavljati i kućne poslove ili da je kuća jedino mjesto za ženu.

Riječ je o dva sektora gdje je za svaki pojedinačno potrebna odgovarajuća fizička i psihička spremnom i gdje ne dolazi u obzir gradacija, odnosno vrednovanje, vredniji i manje vredniji posao. Islam ne sprečava ženu da radi i van kuće kada je to potrebno, ali skreće pažnju na njenu fizičku i psihičku konstrukciju i prirodu, prema kojim bi trebalo da izabere svoje zanimanje. (Haverić, 1991: 66, 67, 68)

- *Pravo na slobodu*

Allahov Poslanik, a.s., je definirao pojam slobode u hadisu u kojem je rekao: “Primjer onog koji uvažava Allahove granice i onog koji ih narušava je kao primjer ljudi koji su bacili kocku radi odabira lokacije boravka na brodu. Potom su neki izvukli palubu broda, a neki njegovu unutrašnjost. Oni koji su bili unutar broda kako bi im zatrebala voda morali bi proći pored onih koji su bili na palubi. Zbog toga su rekli: “Trebali bismo probiti brod na našem dijelu kako ne bismo uznemiravali one koji su na palubi. Međutim, ako im oni koji su na palubi to dopuste, potopiće se svi, a ako ih spriječe, spasit će se svi.”

Prema tome, nečija sloboda doseže samo do granica slobode drugog. Granice tuđe slobode ne smiju prelaziti kako se drugom ne bi nanijela šteta i pogazila njegova prava.

(Topoljak, 2006: 39)

- *Sloboda govora i sloboda mišljenja*

Islam je priznao slobodu govora i učinio je pravom svakog čovjeka. Pozivanje ka dobru u islamu je temelj i osnova islamske doktrine i bez toga nema potpuna imana.

Uzvišeni je rekao: “I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvrćati.”¹⁵

Sloboda mišljenja, pod uvjetom da se pri njenom upražnjavanju neko ne okleveće, uznemiri i ne nanese mu se šteta, u islamu je dopuštena do najvećih mogućih granica. Može se s pravom konstatovati da islam, više nego bilo koja druga religija ili ideologija, podstiče i poziva na upotrebu razuma i misli, i to bez ikakva ograničenja i sputavanja, pod uvjetom da to bude u granicama pristojnosti i ljudskosti. (Topoljak, 2006: 42)

- *Ostala prava*

Neka od prava koja pripadaju ženi u islamu su: posjedovanje i raspolaganje imovinom, pravo na nasljedstvo, brak i prava žene u njemu, materijalno zbrinjavanje i druga prava.

Po islamu, žena ima puno pravo i slobodu da posjeduje i da sklapa sve kupoprodajne i ostale vrste ugovora. Nema niko ingerencije da joj to pravo uskrati ili ograniči, pod uvjetom da ona posjeduje poslovnu sposobnost, tj., da je punoljetna, pametna i umno zrela.

¹⁵ Sura Ali Imran, 104 ajet

U tome je muslimanka potpuno izjednačena sa muslimanom. Žena, također, ima pravo raspolagati svojom imovinom putem svih legalnih načina i puteva, poput kupoprodaje, iznajmljivanja, darivanja, testamenata, vakufa, sadake, posuđivanja, avansa, itd.

Uzvišeni je, pri zabrani i anuliranju nasilja i nepravde koja se činila ženama od strane onih koji im nisu priznavali njihovo pravo na nasljedstvo i prisvajali ga sebi, rekao sljedeće: *“Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rođaci, a ženama dio onoga što ostave roditelji i rođaci, bilo toga malo ili mnogo, određeni dio.”*¹⁶

Žena je po svojoj prirodi, kao i muškarac, društveno biće. Njeni prirodni instinkti joj nalažu i postižu je na zasnivanje porodice, radžanje djece i sklapanje bračne i ostalih društvenih veza. Znači, islam je ženi pravo na brak priznao i potvrdio, kao i muškarcu, zbog toga što je brak prirodna ljudska potreba i nagon. (Topoljak, 2006: 46, 47, 48)

6.3. Islamska pravednost i poštovanje prema ženi

Islamski mislilac Jusuf el-Kardawi kaže:

Islam poštuje razumske sposobnosti žene, još od odlaska Muhammeda s.a.v.s., kao Poslanika, zato joj daje mogućnost i slobodu izražavanja svog mišljenja i odbranu svojih prava, ali u skladu s islamskim zakonom. Žena je kako znamo pola zajednice, što znači da ni u kom slučaju ne možemo zanemariti njenu ulogu, onaj koji uči Kur'an zna koja je uloga žene.

Islamskoj ženi, koju je njena vjera oslobodila prije više od 14. stoljeca, nije potreban neko ko će je osobađati jer ona zna svoja prava i dužnosti na osnovu vjere islama. Ako pogledamo u Kur'anski tekst i Kur'ansko obraćanje, vidjet ćemo da se Kur'an obraća kako ljudima tako i ženama, dakle svima. (Ferhat, 2005: 59, 60)

Za Arapa je žena važnija od bilo čega na zemlji. Jedini je slatki ukus koji se u pustinji može naći, a koji korespondira sa vrtom zaslađenih voćki; ovo su osnovne crte ženske forme. Je li moguće da je ovaj narod, prije nego je ušao u islam, prezirao žene? Je li moguće da ova religija pravda propise koji su neprijateljski raspoloženi prema ženi?

Bez sumnje su žene igrale značajnu ulogu u životu Poslanika, i on ih je visoko poštivao. Čak i muslimanske feministice, poput Fatime Mernissy, prihvaćaju ovo. Ljubav između Muhammeda i njegove mlade i darovite žene Aiše općenito je poznata.

¹⁶ Sura En- Nisa, 11 ajet

Manje je poznata činjenica da je Muhammed dvadeset i četiri godine bio monogaman i sretno oženjen sa svojom prvom ženom Hatidžom, sa kojom je živio do njezine smrti. Je li moguće da takav čovjek dobije zadatak da preda poruku ženomrzačkog karaktera?

Ne postoji veća prepreka širenju islama u zapadnom svijetu od široko rasprostranjenog uvjerenja da je muslimanska žena onemogućena u razvijanju svoje ličnosti, vezana za kuhinjski sudoper, uz to još prigušena i zarobljena. Ali nema dima bez vatre. Niko ne može poreći da je pozicija i uloga žene postala problematična u islamskom svijetu, uprkos činjenici da je islam u potpunosti oplemenio status arapske žene u odnosu na beskrupuloznu (predislamsku) tradiciju iz vremena neznanja. (Hofmann, 1996: 152)

Žene po islamu nisu ni više ni niže, one su jednostavno drugačije od muškaraca, pa prosto upoređenje otpada, a s tim i ko je viši, a ko niži. Da li je važnije srce ili pluća- pitanje je besmisleno. Svaki od ovih oragana je nezamjenljiv u svojoj funkciji, a upravo njegova različitost daje mu odvojenu vrijednost u odnosu na drugog. Vrijednost je ono što obavezuje. A vjerske dužnosti muškarca i žene po Kur'anu su potpuno istovjetne.

Nema nikakve razlike u dužnostima i odgovornostima koje za žene i muškarce proističu iz poznatih pet stubova vjere. Isto je i sa svim moralnim obavezama koje Kur'an izričito ili prećutno sadrži. Odgovornost je jednaka, prema tome i vrijednost je jednaka, jer u svakom zakonu vrijednost je osnovna odgovornost. (Haverić, 1991: 65)

Kod žene muslimanke ne nalazimo ništa što je sputava da ne ide u korak s vremenom u kojem živi. Kur'an i Sunnet¹⁷ je pozivaju da bude pozitivna, časna, učena, poštena, čuvajući svoju ljudsku prirodu da živi život kao čovjek, a ne kao životinja, da preuzme odgovornost i da sve od sebe na putu izbavljenja čovječanstva iz dna u koji trenutno srlja. Žena kao i muškarac u islamu imaju svoje obaveze koje im je Uzvišeni Allah postavio, te su ih dužni izvršavati, žena je u oblasti islamskih propisa zadužena svim onim čime je zadužen i muškarac, postoje određeni propisi u kojima se oni razlikuju i to su uglavnom stvari koji se tiču uređenja porodice, jer glavno odlikovanje žene koje joj je Allah dao što je ona zadužena za izgradnju čovjeka i žene skupa, jer je islam odredio ženi da se u potpunosti posveti ovom pozivu, kojeg i da bi kako treba izvršila, ne može obaviti skupa s nekim drugim poslom.

¹⁷ Riječ sunnet znači " put, običaj, pravac, karakter, stanje, ponašanje, djelovanje " i sl. Kao termin, sunnet predstavlja sve ono što je Poslanik radio i preporučio da se radi. Sunnet je interpretacija islama životom Poslanika Muhammeda. Dostupno na: <https://menzil.ba/vaznost-sunneta-u-nasim-zivota/> pristup 28.06.2021.

Čovjek nije odlikovan u islamu ničim iznad žene kao što to smatraju neprijatelji islama. Ako pogledamo Kur'an naći ćemo da Allah dž.š. kaže: *“O ljudi bojte se Vašeg Gospodara, a ko su ti ljudi?”*

Ljudi su i muškarci i žene, a također kaže: *“O vi koji vjerujete, čuvajte sebe i svoje porodice od vatre, a ko su to vjernici?”* To su i muškarci i žene. Dakle, žena i muškarac su na istom rangu u islamu, nema nekakvog uzdizanja niti superiornosti jednog nad drugim.

Međutim, u oblasti života, Allah dž.š. je svakome dao posebne zadatke, žena ima svoje, a muškarac svoje, obaveze. (Ferhat, 2005: 71, 73, 74, 75)

6.4. Kur'an o ženi, braku i porodici

Brak i porodica su Božanski inspirisane i određene institucije koje su sa razvojem čovječanstva evoluirale u smislu svijesti i shvatanja potrebe braka i porodice za čovjeka na zemlji. Ona je uspostavljena kao institucija u životu čovjeka da bi mu omogućila normalan stvaralački rad. Ljudska rasa je proizvod te institucije, a nije institucija produkt ljudske rase. Kur'an o tome kaže: *“O ljudi, budite vjerni poštovaoci vašeg Gospodara, koji vas je stvorio od jedne osobe, a od nje stvorio žene, a od toga dvoga stvorio je mnoge muškarce i žene i budite pažljivi u vašim obavezama prema Allahu u čije ime se i vi obraćate jedni drugima združeni u jednom krilu. Zaista je Allah vaš Nadziratelj”*.¹⁸

Iako je brak Bogom naređena institucija, svaki brak kao takav je u prirodi dogovor dvije osobe suprotnih polova. Riječ nikah upotrebljena za vjenčanje u Kur'anu i Sunnetu podrazumijeva akt, to jest, ugovor. Brak je prema tome ugovorna institucija. Volja obje strane, muškarca i žene je jedan od izričitih uvjeta za valjanost vjenčanja u islamu. Vjera ustanovljuje čvrste temelje instituciji porodice. Brak treba da je sklopljen među partnerima različitih spolova, koji imaju zajedničke poglede na život i koji djeluju potpuno u duhu sa Allahovim odredbama. (Haverić, 1991: 18)

Islam ima posebnu filozofiju u pogledu odnosa i prava muškaraca i žena unutar obitelji, što se pak razlikuje od onoga što je bilo u opticaju prije 14. stoljeća i nije u skladu s onim što je danas prihvatio svijet.

Već smo objasnili da prema islamskom nazoru nikada nije predmet rasprave to da li su muškarac i žena jednaki kao ljudska bića ili nisu, kao niti to da li bi njihova obiteljska prava

¹⁸ Sura,4/1

trebala biti jedno s drugim jednaka po važnosti ili ne. Prema islamu žena i muškarac su oboje ljudska bića i oboje je dobilo jednaka prava.

Ono što se zadržalo u islamskom nazoru je to da žena i muškarac, na temelju same činjenice da je jedno žena, a drugo muškarac, nisu identični jedno s drugim s obzirom na mnoge stvari. Svijet nije isti za oboje, a njihove naravi i sklonosti i nisu predviđene da budu iste. To konačno zahtijeva da oni u mnogim pravima, dužnostima i kaznama ne bi trebali imati isti položaj. U zapadnom svijetu oni danas pokušavaju stvoriti uniformnost i istovjetnost u zakonima, propisima, pravima i funkcijama između žene i muškarca, i pri tome ignoriraju urođene i naravne razlike. (Muteheri, 1997: 88)

Institucija porodice ima veoma značajnu ulogu u islamskoj zajednici. Ona je osnovna jedinica u toj zajednici i društvu uopšte i organizovana je tako da djeluje kao neko minijaturno društvo, čitav splet prava i obaveza koji osiguravaju temelje porodičnog života usmjerenih na doprinos ovih odnosa i ponašanja prema datom uzoru kojim islam želi da sačuva pojedinca i društvo.

Žena je društveno odgovorna za porodicu, jer je pravno i obavezno porodica njena glavna briga. Ovo je svrha podijeljenih uloga, aktivnosti i odnosa bitnih za skladno djelovanje s obzirom na različita područja u društvu, kao i za moralno zdravlje i čitav postanak porodice.

Eventualne razlike između žene i muškarca u nekim pravima i dužnostima su došle s obzirom na njihove prirodne različitosti i različite uloge u pojedinim segmentima života.

Jedan stepen kojim je muškarac prema Kur'anskom ajetu “muževi imaju prednost nad njima za jedan stepen” dobio u odnosu na ženu, nikako nije vid diskriminacije, već znak savršene Allahove pravde. Muškarac predvodi porodicu, on je njen zaštitnik, on je njen skrbnik. Zapravo radi se o stepenu brige i zaštite, a nikako o stepenu koji mu dozvoljava uvredu i gaženje njenih prava. Prvo je postao muškarac pa je onda stvorena žena. “*On vas je od jednog čovjeka i jedne žene stvorio a zatim je od njega drugu njegovu stvorio*”¹⁹ (El- Eškar, 2002: 122)

¹⁹ Ez- Zumer, 6

7. STAV ISLAMA O POKRIVANJU ŽENE

Ljudi se ponose mnogo čime, a u tome kultura odijevanja zauzima posebno mjesto. Fenomen odijevanja proteže se kroz čitavu historiju ljudskog roda i rasprostranjen je širom zemaljske kugle. Odijevanje je povezano sa ličnim i društvenim karakteristikama čovjekovog bića i može se proučavati sa različitih tačaka: političke, etičke, ekonomske, socijalne, vjerske, pravne, historijske- geografske. (Zajimović, 2006: 26)

Obično sve religije imaju neki kodeks o odijevanju. Islam, također, veoma konkretno definiira propise u vezi s odijevanjem. Islam je vjera koja poziva na čistoću i od svojih sljedbenika traži da maksimalno vode računa o svom izgledu, načinu odijevanja i ukrašavanju te da izbjegavaju sve što bi moglo prouzrokovati neugodnost pojedincima sa kojima dolaze u kontakt i zajednici ili krugu ljudi u kome se kreću.

Odijevanje ima dvije svrhe: da pokrije tijelo i da uljepša izgled. Mnogo je Kur'anskih i hadiskih tekstova koji idu u prilog navedene tvrdnje. *“Sinovi Ademovi, dali smo vam odjeću koja će pokrivati stidna mjesta vaša, a i raskošna odijela, ali odjeća bogobožnosti, to je ono najbolje...”*²⁰

Islam nije propisao ljudima posebnu vrstu odjeće koju trebaju ili moraju nositi, niti specijalni način života koji moraju slijediti, ali je ustanovio određene principe i načela čisto etičkog i društvenog karaktera kojih se trebaju pridržavati svi muslimani bez obzira na svoju lokalnu tradiciju u nošnji i stilu životu. Svaki narod i svaka zajednica bi trebali pristupiti usklađivanju svoje nošnje i načina života sa utvrđenim islamskim principima i propisima u toj oblasti. Treba naglasiti da islam ne zabranjuje nošenje lijepe, kvalitetne, skladne, stilski dotjerane i uredne odjeće. (Zajimović, 2006: 15)

7.1. Hidžab

Način na koji se neko oblači, stanuje ili hrani može biti odlika skupnog identiteta i pomoći da se održe kulturne razlike. U Bibliji i Kur'anu nalazimo odredbe koje se odnose na oblačenje. Odjeća treba izraziti i razlikovanje, identitet spolova, pa je ženi zabranjeno da se oblači u mušku, a muškarcu u žensku odjeću.

²⁰ El- Ea'raf, 26

Pokrivanje glave susrećemo i u tradiciji pripadnika drugih religija. Pokrivanje glave nije nikakav specifični islamski fenomen. Nošenje marame imalo je, i ima, svoju geografsku, kulturološku, političku, pa i religijsku raznovrsnost. Razlikovale su se po boji, a boja marame znala je upućivati poruku da je žena u tuzi ili radosti. (Cvitković, 2011: 212, 213)

Danas se na pokrivanje žena gleda različito. Uočljive su dvije krajnosti: oni za koje je pokrivanje žene tlačenje (simbol degradiranog statusa žene i njene poniženosti; politički simbol, simbol islamskog fundamentalizma...), i oni za koje je to simbol kulturne autentičnosti (simbol identiteta; stvar slobode izbora i slobode vjeroispovijeti; to su “veleposlanice” islama...) (Cvitković, 2011: 214)

Među širokim masama ljudi se u novije vrijeme raširila jedna posebna vrsta straha, a to je – strah od hidžaba (“hidžabofobija”). Strah od hidžaba i marame je aktuelno pitanje, posebno u zapadnim zemljama (vidimo da pogađa i BiH). U čemu leže uzroci tolikog otpora spram jednog odjevnog predmeta? Više nego bilo koji drugi odjevni predmet, hidžab je najvažniji faktor prepoznavanja muslimanki širom svijeta. S ovom snažnom asocijacijom dolazi i mnoštvo predrasuda, osjećaja tajanstvenosti (“Ima li ona kosu?”; “Kupa li se u marami?” i sl.), pretpostavki, umišljanja i straha. Za mnoge nemuslimane, hidžab predstavlja religiju koja im je strana i nerazumljiva. A prirodna je pojava da ako se bojiš neke vjere, plašiš se i njenog javnog i transparentnog praktikovanja.

S druge strane, islamofobični medijski publicitet utječe i na negativan odnos pojedinih muslimanki spram hidžaba. U medijima se ciljano naglasak stavlja na loše osobine nošenja marame, a zanemaruju se drugi problemi koji utječu na kvalitet života muslimanki širom svijeta. Ta medijska pompa i negativan stav okoline dovode do pojave ružnih osjećanja u muslimankama te posljedičnog gubljenja volje za učenjem o svojoj vjeri i protivljenja marami i onima koje je nose.²¹

Hidžab kojeg islam propisuje ženi muslimanki su analizirali i brojni zapadni mislioci od kojih su mnogi priznali da je on zaista počast i zaštita muslimanki.

Jedan od poznatih zapadnih učenjaka koji su pisali na tu temu jeste i Hamilton koji kaže: “Propisi islama kada je u pitanju žena, nastoje je zaštititi od svega što šteti njenom ugledu, časti i dostojanstvu i tim propisima nikako ne sputava ženu niti joj sužava mogućnost djelovanja, kako neki naši zapadni pisci tvrde, već je nešto što je ženi potrebno i što dolikuje njoj.”

²¹ Dostupno na: <https://www.preporod.info/bs/article/144/zasto-se-ljudi-boje-hidzaba> pristup na 01.08.2021.

A poznati profesor Hon Homeri kaže: “Hidžab, prema viđenju islama, kao i zabrana miješanja žena i nepoznatih muškaraca ne znači nepovjerenje prema njima, već je to sredstvo za njihovo lično očuvanje u svakom pogledu, prava istina je da žena u islamu jeste visoko cijenjena.” Ovakvo mišljenje imaju svi nepristrasni zapadni mislioci kada je u pitanju hidžab i bilo koji drugi propis koji se odnosi na ženu, svi oni imaju za cilj da zaštite njenu čast i ugled. Ukoliko analiziramo brojne pokušaje iskrivljavanja islamskih propisa, skrivene i otvorene ratove protiv islama kroz historiju naći ćemo da se u većini slučajeva išlo na raspirivanje i izazivanje strasti i poriva kroz razgolićavanje žene, koje su trebale biti izazov muslimanima.

To je ujedno i danas vrlo aktuelno i na isti način postupaju neprijatelji islama i oni iz redova muslimana koji se stavljaju njima na raspolaganje. Ovi dobrovoljci iz redova muslimana često napadaju islamske propise, pogotovo one koji se odnose na ženu npr: hidžab, sumnjajući u njegovu obaveznost, tvrdeći da je on dio odjeće siromašnih slojeva, da ne potiče iz islama i da za njim nema potrebe. Jer je po njima ono što je u srcu najbitnije, a Gospodar najbolje zna šta je u srcu, a šta prazna priča koja nema za potporu nikakvu argumentaciju. (Ferhat, 2005: 137, 138, 139)

7.2. Obaveza pokrivanja žene

Tema o odijevanju muslimanki danas je jedna od najosjetljivijih vjerskih i političkih tema kako kod nas u Bosni, tako i u svijetu. Praktično, ne postoji nijedan odijevni predmet koji je na takav način postao simbol oko koga se lome koplja društveno- političkih pogleda na svijet i koji istovremeno predstavlja predmet najrazličitijih fantazija i projekcija kao što je to mahrama, odnosno hidžab.

Čudno je da tako jednostavan odijevni predmet izaziva toliko snažne emocije. Protivnici i zagovornici pokrivanja tijela u javnosti polaze od sasvim različitih tumačenja. Jednima je to znak potlačenosti žene u ime vjere i patrijahalnog društva. Drugima, neizostavni dio individualnog izražavanja vjere. Trećima, društveni i politički simbol u obračunu sa omraženim sekularnim režimom.

U nemuslimanskim društvima hidžab, odnosno šerijatska nošnja muslimanki, se doživljava kao provokacija i atak na “kultne svjetovne vrijednosti” ovog svijeta. Po svemu sudeći, radi se o tjeskobi Zapada prema svemu što je drugo i drugačije u odnosu na važeće društvene norme i običaje.

Bio on promatran kao izraz vjerske ortodoksije, društvenog ranga ili socijalne potlačenosti, kao zaštita, kao zatvor ili, pak kao signal emancipacije, u svakom slučaju, hidžab sa kur'ansko-sunnetskog stanovništva ima snažnu simboličku vrijednost i svoje mjesto i ulogu u životu muslimana. Prema islamskom shvatanju i gledanju na život i čovjekovo ponašanje, javno pokrivanje ili otkrivanje ljudskog tijela ne spada samo u domen privatnog prava svake osobe, već je dio javnog prava budući da ono ima šire društveno- moralne, pa i pravne implikacije. Činjenica da ovom pitanju svi šerijatski izvori pridaju veliku pažnju govori o njemu kao suštinskom, a ne sporednom pitanju. (Zajimović, 2006: 38)

Pokrivanje žene u islamu vezano je za više pitanja:

- zabrane golotinje i golicavosti, kako muškarca tako i žene;
- obaveznog pristojnog ponašanja, uljudnosti i stida pri izlasku u društvo, za oba spola, kako bi se zaštitio opšti moral.

Ovo su dva principa u kojima se slaže čitavo civilizovano čovječanstvo, tokom svih svojih historijskih razvojnih etapa. To su upravo one karakteristike po kojima se čovjek svojim životnim manifestacijama i društvenim odnosima razlikuje od životinja.

Otuda i objašnjenje da je prva manifestacija još primitivnog čovjeka pri ulasku u civilizovaniju etapu bila popraćena pokrivanjem stidnih mjesta, kako bi se razlikovao od divljeg životinjskog života.

Islam je u ovom kao i u svim drugim slučajevima, kada naređuje i zabranjuje, postavio donju granicu koja se ne smije preći. Preko te granice ostavio je na volju čovjeku, njegovim okolnostima i mogućnostima. Islam je čak preporučio izvjesnu eleganciju u oblačenju, ne pretjeranju, u okvirima pristojnosti. Odredio je muškarcu donju granicu odjeće prilikom stupanja na namaz i molitvu uopće i ograničio pokrivanje tijela od pojasa do više koljena. Fakultativno je zatražio lijepo oblačenje usaglašeno shvatanju društva i opšteg morala.

Isto tako, odredio je ženi donju granicu odjeće koja je obavezna za stupanje na namaz i odredio joj pokrivanje cijelog tijela osim lica, šaka i stopala i obavezujući je da na javnim mjestima zadrži takvu nošnju. I ovdje je cilj ovakvog oblačenja motivisan pristojnošću i suzdržljivošću. (Haverić, 1991: 186, 187)

Katkad se u novinama i na ovim, balkanskim prostorima, može pročitati izjava “zabrinutog kršćanina” kako ga “plaši” sve prisutnija praksa pokrivanja muslimanki.

Muslimanke ne nose marame, hidžab ili nikab²² da bi “plašile” nekoga, nego iz drugih razloga. Možda žele time pokazati kako poštuju svoju religiju i običaje nastale iz nje. Možda žele iskazati i svoju skromnost u odijevanju na koju poziva islam. Kod mnogih kršćana, nažalost, sva spoznaja o islamu svodi se na tri stvari: poligamiju, džihad²³ i marama. Među Europljanima ima i onih koji nošenje marame kod muslimanki doživljavaju kao neku provokaciju prema kršćanskom svijetu. Drugi (kojima je, čini se, važnije šta je na glavi, nego u glavi) u marami i bradi vide “indikator” islamskog političkog ekstremizma. (Cvitković, 2011: 215)

7.3. Stereotipi prema pokrivenim ženama

Ne postoji niti jedan odijevni predmet koji je na takav način postao simbolom oko kojega se lome koplja društveno- političkih pogleda na svijet i koji istovremeno predstavlja predmet najrazličitijih fantazija i projekcija kao što je zar- veo. Pitanje mahrame izazivalo je i još izaziva, žestoke diskusije u javnosti o muslimanima i životu s njima.

Itekako iznenađuje da tako jednostavan odjevni predmet izaziva toliko snažne emocije. Protivnici i zagovarači zara u javnosti polaze od sasvim različitih tumačenja. Za jedne je on znak potlačenosti žene u ime religije i patrijahalnog društva. Za druge, neizostavni dio individualnog izražavanja vjere. Za treće, društveno- politički simbol u obračunu s omraženim sekularnim režimom.

Hidžab definira socijalno područje žena kao tabu područje za posjete stranih osoba; dozvoljava kontakte sa muškarcima u određenim rodbinskim vezama i određuje pokrivanje glave žene u javnosti. Prvobitno objavljeno kao pravilo za postupanje sa ženama Vjerovjesnika, kasnije postaje norma za sve i osnova za islamski ideal vrline. Francuski etnolog Germaine Tillion vidi u odvajanju žena hidžabom direktnu posljedicu propisa Kur'ana, kojim se dodjeljuje pravo naslijeđa i njena neovisna raspolaganja vlastitim posjedom i nakon sklapanja braka, čime se muslimanki omgućava, u ekonomskom pogledu, bitno povoljnija pozicija negoli što su je stoljećima uživale mnoge Europljanke.

Danas se mnoge mlade obrazovane žene odlučuju za pokrivanje kao izraz okretanja prema političkom islamu i kao afirmaciji specifično definiranog muslimanskog ženskog identiteta,

²² Nikab (veo ili maska)- tkanina kojom neke muslimanske žene Arapskog svijeta pokrivaju lice. Dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Nikab> pristup 02.08.2021.

²³ Džihad (napor, borba) je prema islamskom vjerovanju borba protiv zla i borba za ostavrenje dobra. Ne odnosi se nužno na borbu fizičkim putem, nego i na duhovnu borbu, naprimjer protiv strasti, odnosno šejtana i grijeha. Muslimanima nije dozvoljen agresivni rat, ali im se naređuje odbrana ukoliko budu napadnuti odnosno ako im egzistencija bude dovedena u pitanje. Takva vrsta rata se naziva džihad ili sveti rat. Dostupno na: <https://bs.wikipedia.org/wiki/D%C5%BEihad> pristup 02.08.2021.

koji se svjesno ograđuje od zapadnjačkih koncepta života, uzora i modela emancipacije. Mnoge islamske žene ne osjećaju zar²⁴ kao podređenost nego kao oslobađanje. On ih dovodi u poziciju da budu posmatrač, a ne posmatrani. On ih oslobađa diktata industrije mode i od zahtjeva mitova ljepote i odaje im poštovanje. One pokrivanjem pokazuju da čulnost i seksualnost svoje legitimno mjesto imaju samo u privatnoj sferi. Većina muslimanki koje ustrajavaju u tome da ga nose, rade to zato što se žele približiti jednoj religioznoj zapovjedi- zapovjedi skromnosti. Prema tumačenju određenih dijelova Kur'ana i prema predanjima Vjerovjesnikovim, žene i muškarci, ne treba da pokazuju određene dijelove tijela u javnosti.

Ovo pripada i kršćanskom i jevrejskom kodeksu ponašanja. U islamu ovim dijelovima tijela pripada i kosa na glavi. Za druge to nije integralni dio vjerske prakse, nego prvenstveno osobni izraz vjere. To nije ni neki politički izraz i oni mu ne pridaju nikakvu važnost.

Muslimani muškarci ne mogu ih prisiliti da nose mahrame. Kada bi prisiljavanje bilo tako lahko, onda bi doista sve žene, tj. djevojke pokrile glavu. (Hannes D, 2004: 8, 14, 16)

“U vjeri nema prisiljavanja. Pravi put se jasno razlikuje od zablude.”²⁵

Nekad je pristojnost imala jedne granice, danas ima druge. U krugu porodice, žene i djevojke su nosile duge haljine i mahrame. Pred oca kao ni pred djeda se nije moglo izaći drugačije. Komunizam je doprinio da se u velikom broju porodica mahrama okarakterizira kao simbol zaostalosti i nazadnosti te su je mnoge žene s “olakšanjem” odbacile. Ipak, izvjestan broj žena se nikad nije pomirio s tim. Kćerke i snahe su sada pred svoje najmilije izlazile znatno skromnije odjevene- bez mahrame i u kratkoj haljini. Obrazloženje je bilo lako: “To je nama naša borba dala”. Na ulice se izlazilo u hlačama, istina, nešto širim nego danas i još uvijek pristojno. Na javnim mjestima su se nosili sakoi, široke i dugačke pristojne haljine.

Danas smo svjedoci kako su se ove granice bitno pomjerile. Naše ulice, naše poslovne zgrade, banke, zgrade općinske uprave, hoteli, škole i javna mjesta odraz su nesklada javne razgolićenosti zaposlenih u ovim ustanovama i osnovnih ciljeva djelovanja javnih ustanova u kojima oni/one rade. Javno se pokazuju gole noge, ramena, grudi, trbusi, bokovi i bedra. Za isticanje tih dijelova tijela pobrinula se “moda”, koja na tržište plasira majice, majičice, tregerčiče, trikoiče, bodiče, bretele i razne razodjevne predmete u kojima se nekad žena nije mogla pojaviti ni u vlastitoj bašči. Pogotovo to nije mogla na radnom mjestu ili na ulici, jer ni komunisti jedno vrijeme to nisu dozvoljavali.

²⁴ Zar je neka vrsta duže, komotnije suknje, na kojoj je pridodan komad istovjetnog platna koji se poput šala prebacuje preko glave, tako da pokriva čitav gornji dio tijela. Na samoj glavi nalazi se lagana crna koprena- vala ili peče, koja se nosi preko lica, ili se stavlja na glavu, te je lice otkritveno. (Cvitković, 1997 : 171)

²⁵ Sura 2, 256

Socijalizam je njegovao “javni moral”, “društveni moral” kao značajan temelj stabilnog socijalizma. Svaka službenica u njihovo vrijeme na radnom mjestu je oblačila suknju i sako u svako godišnje doba.

Danas je više nego ikada data prednost tijelu nad umom, tijelu nad dušom, tijelu nad imanom. Kulturna razgolićenost, isto kao drevne narode, vodi i nas svojoj propasti. Žalosno je to da veliki broj pripadnica naše ženske populacije kao svoj najveći zalog u životnoj trci imaju golo tijelo. Žalosno je to što se kultura koju produciraju savremeni masmediji, a svi ostali mediji, lokalni i mali, preduzimaju je bez pogovora i promjene. (Zajimović, 2006: 25, 25)

Hidžab (mahrama, marama ili sal) je dio odjeće jedne muslimanke čime ona pokriva kosu, vrat tako da joj se lice vidi. Sadašnja civilizacija se suprotstavlja ovoj Kur'anskoj odredbi. Pokrivanje ne smatra prirodnim, nego ropstvom. Inače, kada govore o islamu, prvo na šta “udaraju” jeste žena muslimanka, a opet ponajviše na odijevanje muslimanki. Smatraju da je hidžab primitivan i da time ponižava ženu. Na našim prostorima je ukorijenjen izraz “bula” za ženu pod hidžabom, a sigurno mnogi i ne znaju da ta riječ označava osobu kojoj nešto nedostaje, da je njen prevod: osoba sa nedostatkom. Razlog za ovakav negativistički stav prema hidžabu sigurno leži u neznanju i ne razumijevanju islama. Pored ovih, jedan od razloga ovakvog stava jeste cilj da se zataškaju sopstveni propusti. “Moderni” govore o tome kako je muslimanka ponižena i lišena prava. Muslimanima je sasvim jasno da žena nikad ne može biti sto je muškarac i obratno, a isto im je tako jasno da su žene i čovjek u potpunosti ravnopravni. Kako žena i muškarac nisu isto, muškarac posjeduje neke osobine, dok žena opet neke druge. Žena je osjećajna, krhka, nježna, a sa druge strane je stub porodice. Ženi je potreban sistem u kojem će se osjećati sigurnom, sretnom i slobodnom, kako u materijalnom tako i u duhovnom smislu. Prvo sto ljudi moraju shvatiti, jeste da žena stavlja hidžab radi Boga Uzvišenog jer joj je On tako saopćio. Žena je, zaista, osoba koju je stvorio Allah dž.š. da zajedno sa čovjekom izgrađuje i doprinosi dobrobiti čovječanstva na dunjaluku i njena uloga je mnogo veća i vrijednija od pokazivanja tijela i rasplamsavanja strasti kod onih koji je gledaju.

Vjeruje se da je debata o ograničavanju nošenja marama jedan od najraširenijih kada je u pitanju odnos, nerijetko neprijateljski, prema muslimanima u Europi. Vlasti u nekoliko država, Francuskoj, Turskoj, kao i u pojedinim Njenačkim pokrajinama, smatraju pokrivanje, vidljiv način religijske prakse kod muslimanki, prijetnjom demokratiji, sekularizmu, i zabranjuje tu praksu bez adekvatnog obrazloženja.

Donosioci takvih restriktivnih zakona i odredbi gotovo da su slijepi za prave razloge pokrivanja. Čak je postao i trend i danas u javnosti dovoditi u vezu strahovite bombaške i terorističke napade, religijski motivisana ubistva, sa iskrenom i bezopasnom religijskom praksom kao što je pokrivanje. Pokrivenu ženu na slici, karikaturi ili ilustraciji, danas ćemo automatski poistovijetiti sa islamom, no prva pomisao na "takav" islam, sa kojom je poistovjećujemo biće pomalo odbojna, jer takav islam je nazadan i konzervativan, diskriminativan i zastario. Nošenje marame u javnosti, posebno u javnim i državnim institucijama, smatra se opasnošću i prijetnjom po demokratski sistem baziran na sekularnim principima.

Žene islamske vjere koje žive u Zapadnoj Europi smatraju nošenje marame dijelom svog identiteta. No, ima i slučajeva gdje im je pokrivanje nametnuto od strane stroge patrijahalne porodice. Kada je pokrivanje u pitanju, diskriminacija može da se pojavi na dva nivoa.

S jedne strane, čin pokrivanja se može smatrati simbolom vidljivog kršenja prava žena i diskriminacijom žena uopšte. Ovakvi argumenti nerijetko zanemaruju činjenicu da ima dosta muslimanki koje se pokriju svojom voljom smatrajući to dijelom svoga identiteta. S druge strane, zabrana nošenja marame diskriminiše i one koje, pored identifikacione veze, u pokrivanju vide i svoju svakodnevnu vjersku praksu.²⁶

7.4. Feministički pristup prema hidžabu i islamu

Sredinom 19. st. žene u mnogim islamskim državama počinju preispitivati svoju ulogu u islamskoj tradiciji te u njihovoj svakodnevici. Premda je feministička interpretacija islama uvelike potaknuta i osnažena modernizmom, globalizacijom i zapadnim feminizmom, ona svoje utemeljenje pronalazi u životu i djelovanju Muhamedovih supruga, Majki vjernika, a osobito u primjeru Ajše koja je dala značajan doprinos egzegetici (*tefsir*) Kur'ana. Danas je islamski feminizam sve više utjelovljen u međunarodnim institucijama, poput Međunarodnog vijeća muslimanki (Shura vijeća) osnovanog 2007. u New Yorku. Također, u Španjolskoj se od 2005. održavaju međunarodni kongresi o islamskom feminizmu.

Osim toga, pojavljuju se mnoge lokalne inicijative i pokreti s ženskim duhovnim vođama, propovjednicama, imamima i običnim ženama koje više ili manje aktivno pružaju otpor muškoj dominaciji unutar javne i religijske sfere.

²⁶ Dostupno na: http://tagtag.com/muslimanka/islam/islamska_no_nja/hidzab_prednosti_i_predrasude pristup 20.06.2012.

Znakovito je kako do afirmacije ženske perspective unutar islama lakše dolazi na Zapadu nego u islamskim državama. Feminizam je kontroverzna tema među mnogim muslimanima. Jedni tvrde kako je riječ o zapadnjačkoj ideji kojoj u islamu nema mjesta, dok ju drugi promatraju u pozitivnijem svjetlu, vjerujući u kompatibilnost islama i feminizma.

U kontekstu islama nailazimo na dvije vrste feminizma; naime, na sekularistički feminizam usmjeren k oslobađanju žena od ponajprije patrijarhalnih, no i od svih religijskih ograničenja općenito, te na islamski feminizam kao pokušaj unapređenja položaja žena u skladu s temeljnim islamskim načelima. K tome, neke se islamske feministkinje nevoljko izjašnjavaju kao feministkinje zbog negativnih kolonijalnih i ateističkih konotacija vezanih uz taj pojam. (Brunović, 2017: 774, 775)

Shvatanje da je marama simbol islamske opresije nad ženama ima vrlo heterogene sljedbenike, s različitim tezama i različitim nivoima predrasuda. S jedne strane imamo glavnu struju, stav popularne kulture: muslimanke su u potpunosti i krajnje potčinjene muškarcima, a marama je simbol te potčinjenosti. Ovo je krajnje simplificiran, nesofisticiran stav. Utemeljen je u nesvjesnom pristajanju uz teorije liberalizma i modernizacije, u spoju s potpunim nepoznavanjem stvarnog života muslimanki. Ovaj stav popularne kulture može se naći u glavnim medijima i u knjigama za masovno tržište na temu “žene i islam”.

Nešto sofisticiraniji stav je stav feminističke škole, i muslimanske i nemuslimanske. Feministkinje tvrde da islam, kao i svaka patrijarhalna religija, potčinjava žene. Predano se zalažu za prava žena i uvjerene su da islam ne dozvoljava oslobođenje žena. Za razliku od onih koji zastupaju gledište pop kulture, ove feministkinje su vrlo informirane o historiji i praksi islama. Iako među njima ima onih koje ne slušaju pažljivo glasove pokrivenih žena, ima i onih koje nastoje razumjeti i predstaviti glas “Drugih”. Međutim, u konačnici, ove autorice ne misle da je argumentacija muslimanki o smislu pokrivanja uvjerljiva. One i dalje smatraju da je život pod velom ipak život u opresiji. Kao i kod predstavnika glavne struje, njihova su shvatanja uglavnom utemeljena u liberalizmu. Pojmovi koji najčešće figuriraju su liberalni pojmovi: individualizam, jednakost, slobode i potlačenost. Iz tog razloga sljedbenice ove škole se mogu nazvati “liberalnim feministkinjama”.

Postoji još jedna škola feministkinja, muslimanki i nemuslimanki - i one oslušuju glasove pokrivenih žena, ali dolaze do drugačijih zaključaka o pokrivanju. Ova grupa feministkinja - često su to antropologinje i historičarke - nastoji iznutra razumjeti značenje određene društvene prakse. Možda se i one u nekoj mjeri oslanjaju na liberalizam, ali im njihov metodološki pristup

ne dopušta da koriste općeprihvaćene zapadnjačke liberalne kategorije u donošenju zaključaka o “glasovima Drugih”. Među ovim feministkinjama mnoge se pitaju da li su feministička pitanja Zapada univerzalno primjenjiva. Problem je, donekle, imenovati ovu grupu naučnica, zato što, za razliku od već opisanog liberalnog pristupa, ovdje nemamo neki “-izam” koji bi zahvatio njihovu orijentaciju. U nedostatku boljeg termina, ovaj se može nazvati “kontekstualnim”. (Bullock, 2013: 14, 15, 16)

8. UTICAJ MEDIJA NA DRUŠTVENU JAVNOST

Mediji na našu realnost mogu djelovati ili tako da je razaraju, ili tako da je obogate. Sve ovisi o tome koliko ih poznajemo i koliko nastojimo, umjesto pasivnog primanja njihovih poruka, stvoriti odnos uzajamnog djelovanja. A za to je potrebna medijska pismenost koja će nam pomoći da razumijemo kako mediji oblikuju naše predodžbe o svijetu i o nama samima.

Ako razvijamo kritičnost prema medijima, razvijamo medijsku pismenost. Medijsku pismenost ne čine gotova znanja, već se radi o umijećima kritičkoga prosuđivanja i vrednovanja medijskih sadržaja te o stalnom naporu da se promišljaju skrivena značenja koja se mogu iščitati u podtekstu masmedijskih priča i poruka, koje najviše utječu na život.

Sadržaj proučavanja medijske pismenosti jesu potencijalno štetni medijski sadržaji (nasilje, reklame, stereotipi ili pornografija), utjecaji medija i štetnih sadržaja, regulacija i samoregulacija (konvencije, nacionalni zakoni i etički kodeksi novinara i oglašivača) te nove tehnologije i njihova društvena uloga. To obuhvaća industrijalizaciju informacija, zabave i kulture, interaktivnu komunikaciju, nove medijske žanrove poput bloga itd. Mediji oblikuju našu kulturu. Naše društvo i kultura, čak i naše shvaćanje realnosti, formirani su na osnovi informacija i prizora koje primimo putem medija. Najmoćniji govornici su televizija, filmovi, pop-muzika, videoigrice, internet.

Medijske poruke utječu na naše razmišljanje i aktivnosti. Svi smo pod utjecajem reklama, vijesti, filmova, muzike i drugih oblika medija. Upravo iz tog razloga mediji su tako snažna kulturna sila, a medijska industrija toliko moćan biznis.

Efekti medija su prikriiveni. Malo ljudi vjeruje svemu što vidi i čuje u medijima; nitko ne ide odmah kupiti reklamirani proizvod, igranje nasilne video igrice neće osobu odmah pretvoriti u ubojicu. Efekti medija su prikriiveni, ali s obzirom na frekventnost poruka, vrlo značajni.

Efekti medija su kompleksni. Medijske poruke direktno utječu na nas kao pojedince, ali utječu i na naše porodice i prijatelje, na naše zajednice i društvo uopće, tako da možemo reći da su neki efekti medija indirektni. Stoga, da bismo shvatili istinski utjecaj medija, moramo biti svjesni i direktnih i indirektnih efekata. Mediji koriste “jezik uvjeravanja”. Sve medijske poruke pokušavaju nas uvjeriti u nešto.²⁷

Stiče se utisak da mediji islam predstavljaju manje kao religiju, a više kao ideologiju. Tipično za to je bilo specijalno izdanje Spiegela u januaru 1998.godine o “Zagonetki islama”, dok je na naslovnoj strani bila slika muslimanske žene sa obrvama u obliku sablji poput onih na nacionalno zastavi Saudijske Arabije.

U priloženoj enciklopediji “Islam od A do Ž”, niti je pod “A” stajalo “Allah”, a niti je pod “M” stajalo “Muhammed”. Mekku je opisao neko ko najvjerojatnije nikad nije bio tamo. Pa zašto bi, kad se ne govori o religiji, nego o strahu strahu od nje?

Mediji sve više forsiraju zaključak kako je islam beznadežna zastarjela religija, koja je propustila svoju reformaciju i prosvjetiteljstvo, te na taj način ostala u najdubljem srednjem vijeku. Tipično za to je da se islam često prikazuje uz pomoć navodnih nedostataka koje islam ima u odnosu na mjerodavni zapadni model, prije svega sa subjektivnošću (individualnoj svijesti, građanskom osjećaju, civilnom društvu i racionalnosti). Ovaj stav došao je do izražaja kad je 1997.godine Bassam Tibi (također, u Spiegelu) utvrdio da se islam i ljudsko pravo jedno prema drugom odnosi kao “vatra i voda”. U tradicionalnom islamu nema mjesta ljudskim pravima, a i islam ne podnosi ni slobodu mišljenja. Vrhunac ovog svega ogleda se u tvrdnjama, koje se često mogu naći u medijima, kako je islam sa svojim “orijentalnim despotizmom”, barbarskim odsijecanjem ruku, nečovječnim zamotavanjem žena, kao i staromodnim moralizmom u pitanjima prebračnih običaja, bračne vjernosti, abortusa, homoseksualizma u odnosu na zapad esencijalno i paradigmatički stran. (Hoffman, 2004: 67, 68)

²⁷ Dostupno na: http://www.zzjzpgz.hr/nzl/93/medijska_odgovornost.htm pristup 27.07.2021.

8.1. Negativna strana medija prema islamu

Mnogi ljudi danas olahko shvataju medije i medijske kampanje koje ti mediji sprovode iako je upravo većina tih ljudi koji ne misle mnogo o ovome moćnome sredstvu žrtva tih istih kampanja i medija. Medijske kampanje i propagande su postojale od najdavnijih vremena pa sve do današnjeg dana u raznim oblicima. Međutim, danas su mediji kao nikad do sad u ljudskoj historiji, uzeli udio u svakodnevnom životu savremenog čovjeka i jednostavno je nemoguće odbraniti se od ovog vida manipulacije mišljenjima nad nama kao običnim ljudima. Mediji su danas jedne od najmoćnijih poslovnih kuća koje nerijetko vrše kampanje kojima diktiraju ljudi koji žele da zavladaju svijetom i da nametnu svoj poredak i način misljenja.

Svaki medij, svjesno ili nesvjesno, radi po nekim pravilima i kodeksima koje upravo kroje ti isti ljudi. Danas je očito svima jasno da onaj ko manipuliše medijima manipuliše i ljudskim umovima - preko raznih medijskih kampanja ljudima se u podsvijest, na jedan lijep i neprimijetan način unosi određena propaganda koja povremeno počinje da utiče na mišljenja i ponašanje određene osobe (u ovom slučaju nažalost većine ljudi).

Današnja medijska kampanja i razni ataci na ljudska mišljenja i umove se vrše svakodnevno i na svakom mediju. Svakako da treba napomenuti da su većina medija učesnici neke kampanje, a da to čak ni oni ne znaju pa čak su i žrtve tih nekih kampanja. "Trendovi" u današnjim medijima su jedan veoma efikasan način upravljanja većom skupinom medija.

Svaki manji medij nastoji da prati određene trendove kako po sadržaju tako i po kodeksima ponašanja uposlenika nekih većih i uticajnijih medija. Danas imamo veliki broj dokaza kako mediji određene stvari napuhavaju dok se određene stvari opet polahko smiruju i zataškavaju. Medijska propaganda je jednostavno toliko napredovala, toliko je postala moćno oružje u rukama pojedinih ljudi da se danas svaki razuman pojedinac može zapitati u kakvom svijetu živimo i razmisliti o svom načinu razmišljanja prije svega! Najnenormalnije stvari jednostavno u ljudima očiju se počinju prikazivati kao normalne i staviše kada se neko izjasni kako misli "drugачije" on biva proglašen negativcem i čudakom.

Najveći uticaj mediji imaju na mlađe generacije posebno u našoj zemlji. Formula je vrlo jednostavna: Određeni ljudi kontrolišu medije i diktiraju i kroje njihove propagandne programe. Mediji su ti koji su danas najviše praćeni od najmlađe populacije i koje mladi slijepo slijede.

Ko nije u "Trendu" taj je izopćen iz zajednice - proglašen nepodobnim (ova će riječ biti poznata mnogim koji su živjeli u periodu komunizma koji je vladao na ovim prostorima upravo preko jedne od najjačih medijskih propagandi i kulta ličnosti viđenih ikada!).²⁸

Riječ je najopasnije oružje, najdjelotvornija utjeha i melem, najefikasniji čuvar i prenositelj znanja. Riječ je jača od slike iako kažu da slika kazuje hiljadu riječi; jednu te istu sliku različiti ljudi će opisati različitim riječima. Mediji koriste i jedno i drugo, i slike i riječi, koriste ih po svome zadatku, po svojoj stručnosti, po opredjeljenju i na kraju ipak po svojim moralnim principima. Činjenica da danas imamo vrlo različite izvještaje o istim događajima, govori u prilog tome. Moralni principi su najjači bedem dezinformiranju, ako postoje.

Islam kao religija, kao kultura življenja, kao političko uređenje, kao neželjeni gost, kao nešto što se ne razumije, što se ne poznaje, nešto što izgleda opasno, savršena je meta onima koji se žele okoristiti konfuzijom koja bi zburnila i one dobronamjerne ali pasivne i nedovoljno fokusirane, a kamoli tek one naivne i neobrazovane.

Islam je u značajnoj mjeri otklonio nesporazume s ostalim monoteističkim religijama. Ekumenizam i međureligijski dijalog dali su rezultate. Ljudi od vjere uvažavaju istinu. Ali kako objasniti istinu izvan tih okvira? U narodu postoji izreka: "Ne slušaj što ti govori prije nego vidiš tko ti govori". Ta rečenica vrijedi i za medije. Čitajući vijesti o istom događaju na ovom ili onom portalu, u ovim ili onim novinama steći će se dojam da se ne radi o istom događaju. Malo je danas neovisnih medija jer ne mogu opstati i brzo propadaju.

Islam i mediji su u globalu jedna tužna priča. Tužna u toliko što se mnogo toga danas prisposobljuje s islamom. Ako se u kojem velikom naslovu spominje islam možete biti sigurni da tekst nije afirmativan po islam. Čak i vrlo uvaženi autori podliježu napasti da naslovnicu knjige "ukrase" već stvorenim stereotipima, zastrašujućim prikazom muslimanke u nikabu kojoj se vide samo oči kao dokaz da se islam nikako ne uklapa u "napredan i pluralan svijet", pa tako ni muslimani.²⁹

Na Zapadu su muslimani obično predstavljeni kao neobrazovani, necivilizirani, spriječeni u zadovoljavanju seksualnih potreba, autoritarni, fatalistični, oni koji imaju puno djece ("demografska bomba"), oni koji žene smatraju "mašinama za proizvodnju djece", kao moralno iskvareni i intelektualno inferiorni.

²⁸ Dostupno na: <https://dokumen.tips/documents/mediji-manipulacija-zlo-ispraznost.html> pristup 16.03.2010.

²⁹ Dostupno na: <https://www.ibn-sina.net/index.php/simpozij/2476-završen-medunarodni-znanstveni-simpozij-islam-i-mediji-u-zagrebu> pristup 10.08.2021.

Muslimanski svijet se smatra jednim općim “stanjem stalnog haosa i korumpiranosti”, ali se uopće ne analiziraju uzroci takvih pojava. Islam se predstavlja kao glavna prepreka modernizaciji, bez obzira na činjenicu da se jedan takav projekat modernizacije koji njene osnove traži upravo u islamu odvija u muslimanskom svijetu tokom zadnjih stopedeset godina. (Smajić, 2008: 22)

8.2. Stereotipno prikazivanje žene u medijima

Mas-mediji su danas sastavni dio života svakog pojedinca. Mediji, generalno, održavaju dominantne vrijednosti i očekivanja društva. Ako se upustimo u malo dublju i detaljniju analizu medijskih tekstova i sadržaja, vrlo često nailazimo na potvrdu diskriminacijske prakse, stereotipiziranje i objektivizaciju žena. Ovdje je jako važno naglasiti da je, ukoliko se ženama i da prostor u medijima, on uglavnom senzacionalističkog karaktera. Mediji koji emitiraju i objavljuju vijesti ostaju ključni i najuticajniji izvor informacija, ideja i mišljenja za većinu ljudi širom svijeta.

To je ključni element javne i privatne sfere u kojoj ljudi, nacije i društva žive. Nacija ili društvo koje u potpunosti ne poznaje sebe ne može odgovoriti na težnje svojih građana i građanki.

Važno je ko se i na koji način pojavljuje u medijima, kao i kako su ljudi i događaji portretizirani. Ko je izostavljen i šta nije pokriveno u medijima. Širom svijeta, kulturološki temelji nejednakosti spolova i diskriminacije protiv žena se učvršćuju kroz medije.

Važno je znati da postoji tzv. politika prezentacije koja je, nažalost, uvijek ili skoro uvijek stereotipna. Mediji imaju moć da na određeni način predstave stvarnost.

Ljudima kao jedinkama se nude modeli šta znači biti muško, šta žensko, uče nas kako da se ponašamo, u šta da vjerujemo, koje vrijednosti da usvojimo... ukratko, putem medija se nude mogući identiteti u savremenom svijetu. Slike i predstavljanje određenih društvenih grupa nikada nisu samo nevine refleksije stvarnosti, oslobođene predrasuda i ideologije. Kao što mediji nisu neutralni kanali za prenošenje poruka, tako je i prezentacija društvenih identiteta uvijek društvena konstrukcija. Analizirajući medijske tekstove i sadržaje, vrlo često nailazimo na potvrdu diskriminacijske prakse, stereotipiziranje i objektivizaciju žena. Mnoga svjetska istraživanja pokazuju da muškarci dominiraju kao sagovornici u medijima – oni se pitaju za mišljenje kad je potrebna stručnost, odgovornost, odlučnost ili mudrost. Za razliku od muškaraca koji misle i govore, žene su najčešće ili seksualni objekti ili žrtve.

Mediji ne osuđuju stereotipe već ih koriste kako bi prikazali djevojčice, djevojke i žene onako kako žele. I kao rezultat medijske diskriminacije djevojaka i žena koja nas svakodnevno okružuje od printanih, elektronskih i online medija, dobijamo poražavajuće rezultate u stvarnosti pojedinki. I nije važno što su žene i dalje neobrazovane, što djevojke povraćaju, što intimni partneri zlostavljaju žene, što ljudi uništavaju okoliš. (Aladžuz, Bečić, Frašto, Miličević, Omeragić, 2011: 1, 2, 5)

Iako pokrivanje muslimanki nosi mnogobrojna značenja u sebi, najdominantnije značenje koje marama dobija bilo je iostalo – onako kako to najbolje odgovara stvaranju superiorne-slike Zapada – opresija. Nadalje se tome pridodaju nazadnost i nepismenost, patrijarhalne prakse i neravnopravnost spolova. (Šeta, 2011: 26)

U nekim muslimanskim zemljama i društvima velika nepismenost žena i isključenje iz javnog života doprinose kreiranju ovakvih slika o islamu, te je stoga važno praviti razliku između onoga što je poruka islama i onoga što prakticiraju pojedini muslimani sa svojim kulturološkim specičnostima. Ipak, upravo su ovakvi jednostrani stavovi, koji rijetko dopuštaju drugačiju interpretaciju, doveli zapadno društvo danas pred jedan od najvećih izazova koji su se pojavili od uspostavljanja modernog sistema ljudskih prava, a to je: šta uraditi onda kada neko odabere da koristi svoje pravo na izbor i pravo na vjeru – kao osnovna ljudska prava – i odluči da nosi hidžab- od Zapada vijekovima osporavani simbol? (El-Eškar, 2002: 36)

Novine, radio, televizija i knjige uporno napadaju na sve moguće načine i svim sredstvima muslimanke, koje su se odazvale Allahovoj naredbi i Njegovom zakonu, djevojke koje su zadovoljne što im je Allah Gospodar, islam vjera, i Muhammed s.a.v.s poslanik i vjerovjesnik. Hidžab i žene koje ga nose u meta stalnih napada, bujica psovki, optužbi, te bezobraznih i pogrđnih nadimaka. Govore da je hidžab bolesna pojava. Jedan od njih kaže da je hidžab znak poniženja žene i uzurpacija onoga što joj je priroda poklonila. On predstavlja sliku prisilnog odvajanje žene od istinskog i raskošnog života.

Neki od njih govore: “Pokrila se samo zato da bih sakrila svoje tjelesne mahane i iz želje da se uda za pobožna mladića, pogotovu ako na tržištu za udaju ne bi imala dobru prođu”.

Zatim govore kako je hidžab znak učmalosti i zaostalosti. Kažu: “Hidžab odgovara samo drevnom džahilijetskom društvu”.

Jedna egipatska spisateljica u napadu na pokrivene žene muslimanke “prenosi” kazivanje pokrivene djevojke koja kaže da se pokrila samo zato da bi se prikrila u svom odstupanju od vjere da bi razvratno živjela.

Danas, kada žene žive u ubjedenju da upravljaju svojom sudbinom, znači li to da su one doista i ostvarile vrhunac jednakosti s muškarcima? Da li je “nova žena” današnjice nadvladala tlačenje i potčinjenost “starih, loših vremena”?

Ukazuje li na oslobođenje žene na pojavu jednog, novog, moralno valjanog svijeta? Da li je oslobođenje poručilo stvarnu emancipaciju i ženu načinilo slobodnom od nepravde?

Vidimo li kraj tlačenja, čedomorstvu, prostituciji, silovanjima, razvodima i porodicama s jednim roditeljem (majkom, najčešće)? Odgovor je, prema feminističkom nazoru, trebao biti jedno emfatično- da, no on je, nažalost, jedno turobno, ne. (Patel, 2003: 33)

Revolucionarni pokret nazvan emancipacija je u Europi i Americi imao za cilj da oslobodi ženu od poređenosti muškarcu, da postigne zakonsku neovisnost žene i izjednačavanje u svim pravima i dužnostima, a posebno u poslu i plati. Do 1942. godine jedino je muškarcu pripadalo zakonsko pravo da na osnovu svog rasuđivanja i mišljenja upravlja imetkom žene. Da bi žena dobila pravo da uzme nešto od svog imetka ili da njime upravlja, morala je i nakon 1942. godine priložiti dokaz da njen imetak nije od miraza niti muževog posjeda. Dakle, neovisnost žene je i dalje ostala nepotpuna, jer je za sve morala prilagati dokaze na osnovu činjenice da su svi pravni dokumenti bili u rukama muža tj. za sve je bilo nužno njegovo odobrenje.

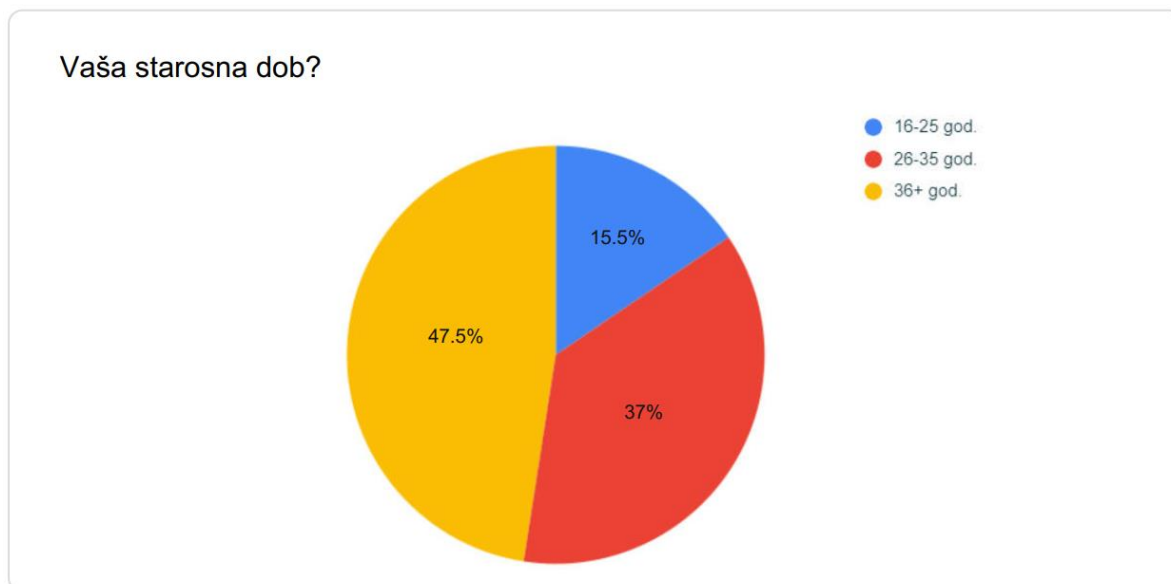
Žena se izborila za lažnu emancipaciju. Njen rad nikada se nije vrednovao kao rad muškarca. Postala je prividno slobodna da radi šta hoće, može da živi kako hože, može da čini sve što i muškarac i nema ni jednog posla- fizičke ili psihičke prirode, a da ga žena ne obavlja.

Sve što on može, može i ona; on upravlja državom, i ona upravlja, on sudi i ona sudi, on se odijeva kako hoće i ona se odijeva kako hoće, on u braku ima privatni život i ona ga ima. On može da ima ljubavnicu, i ona može da ima ljubavnika. i u tome nema nikakvih razlika. Praktično muškarac je žena, a žena je muškarac. (El- Eškar, 2002: 129)

9. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

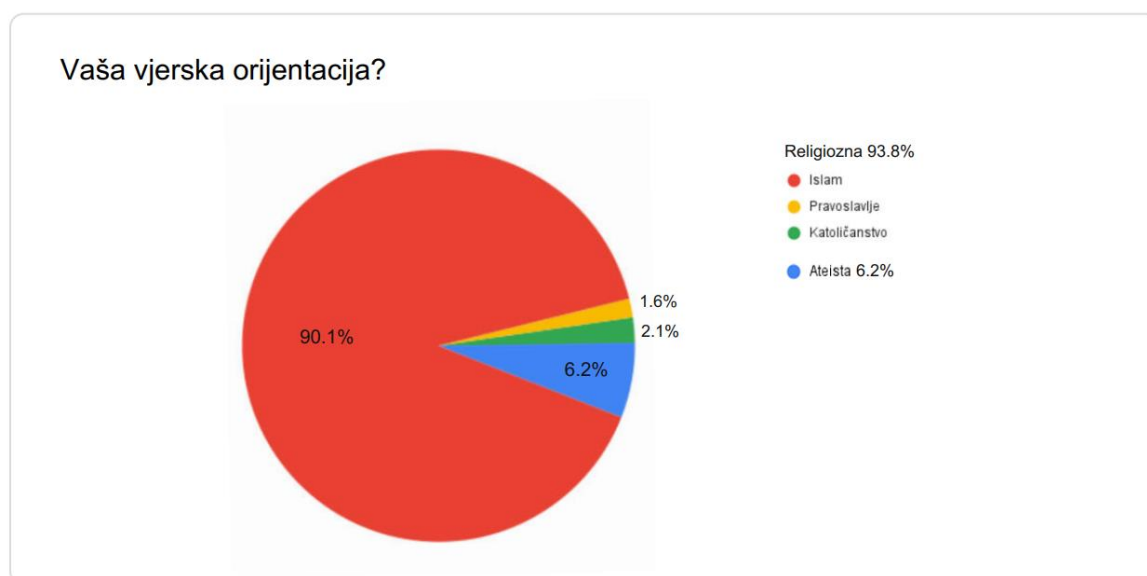
Za potrebe ovog magistarskog rada obavljeno je anketno ispitivanje putem interneta. Anketni upitnik sastojao se od 10 pitanja, a ispitanici su bile isključivo žene. Anketa je bila online i potpuno anonimna. Ukupan broj anketiranih žena bio je 387. Nakon obrade ankete rezultati su prikazani na sljedećim grafikonima:

Grafikon broj 1 prikazuje strukturu ispitanika po godinama. Prema rezultatima, imamo sljedeću situaciju: 47,5% anketiranih ima 36 i više godina, 37% je onih koje imaju od 26 do 35 godina i 15,5% od 16 do 25 godina. Grafički prikaz izgleda ovako:

Grafikon br. 1

Na grafikonu broj 2, od ukupno anketiranih 387, njih 363 ili procentualno 93,8% izjasnilo se da su religiozni. Što se tiče vjerske orijentacije, 349 anketiranih izjasnilo se da im je vjera islam, što procentualno iznosi 90,1%, katoličanstvo 8 anketiranih (2,15%), pravoslavlje 6 (1,6%), i 26 ateista ili procentualno 6,2%. Grafički prikaz bi izgledao ovako:

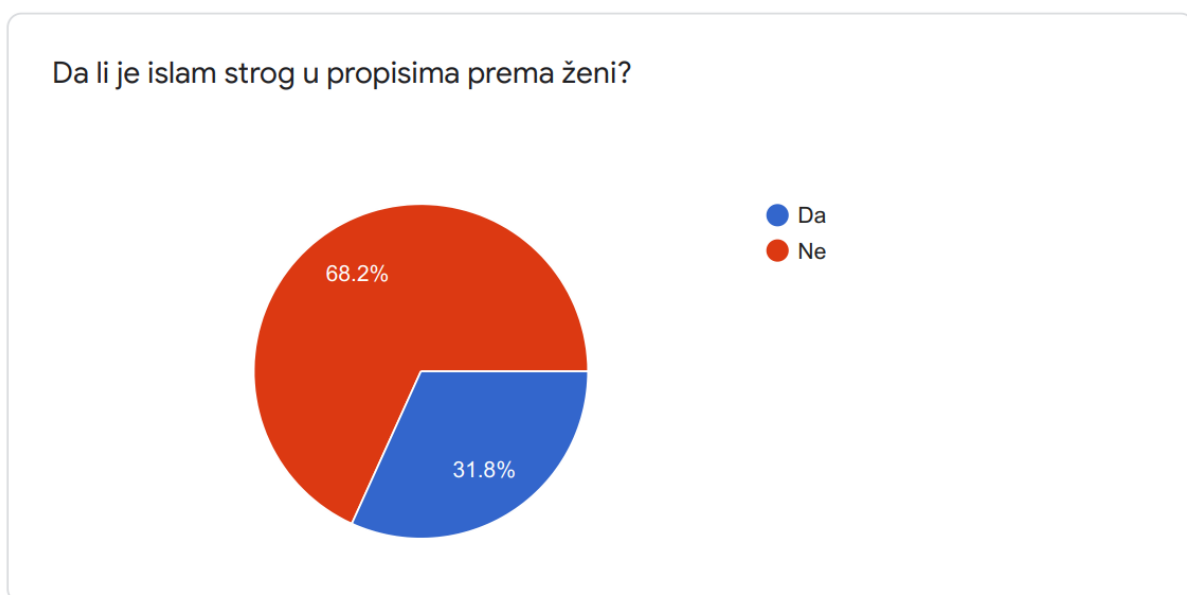
Grafikon br. 2

Kada je u pitanju ravnopravnost žene i muškarca, na grafikonu broj 3 možemo vidjeti da veći broj žena smatra da nisu ravnopravne sa muškarcima, njih 62,3 % dijele takvo mišljenje, dok 37,7 % smatra da ipak jesu ravnopravne. Grafički to izgleda ovako:

Grafikon br. 3

Kada je u pitanju islam i propisi u vezi žene, na grafikonu broj 4 možemo vidjeti da njih 68,2% smatra da islamski propisi nisu strogi prema ženama, dok 31,8% ima drugačije mišljenje, odnosno da su propisi ipak stogi. Grafički prikaz bi izgledao ovako:

Grafikon br. 4

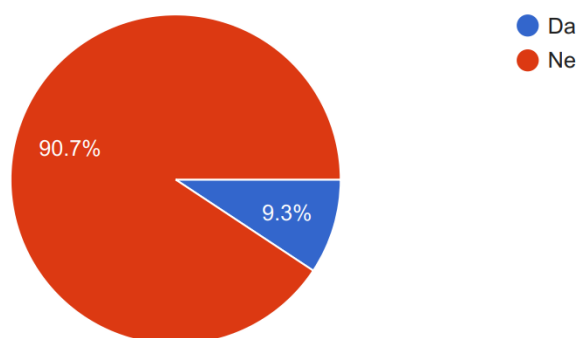
Jedno od aktuelnih pitanja, jeste pitanje hidžaba. Često se u javnosti može čuti da je hidžab ženama nametnuo muž ili otac, da su se morale pokriti iako to nisu željele. Za pretpostaviti je da ima i takvih slučajeva, ali na grafikonu broj 5 možemo vidjeti mišljenje ispitanica i to većine islamske vjere da one ipak smatraju da hidžab nije nametnut i to čak 89,7% dijeli to mišljenje, dok 10,3% ima suprotan stav. Na grafikonu to izgleda ovako:

Grafikon br. 5

Grafikon broj 6 pokazuje nam uticaj medija na stav o islamu i ženama s hidžabom. Interesantna situacija koja pokazuje u velikom broju da ispitanice smatraju da mediji ne utiču na njihov stav općenito o islamu i hidžabu, čak 90,7% dijele to mišljenje, dok 9,3% smatra da mediji utiču na njihov stav. Grafički to izgleda ovako:

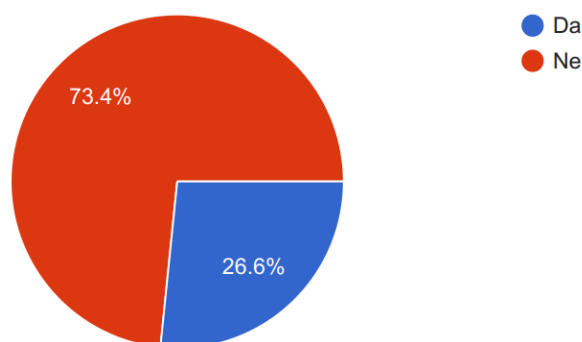
Utiču li mediji na Vaš stav o islamu i ženama sa hidžabom?

Grafikon br. 6

U pitanju broj 7, da li smatraju da je žena u islamu potlačena od strane muškarca, samo 26,6% ispitanica je odgovorilo potvrdno, dok je njih 73,4% odgovorilo da ne smatraju. Prikazano grafikonom to izgleda ovako:

Smatrate li da je žena u islamu potlačena od strane muškarca?

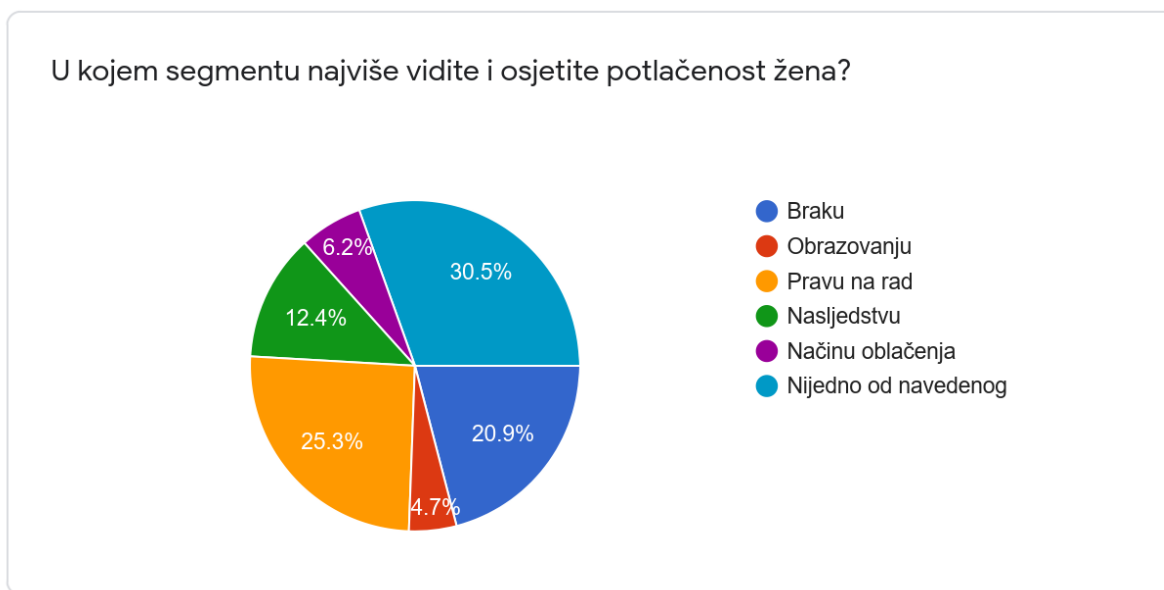

Grafikon br. 7

Sljedeće pitanje je za cilj imalo otkriti u kojim segmentima se smatra da je žena u islamu najviše potlačena. Od ukupnog broja ispitanih, 12,4% smatra da je to u segmentu nasljedstva,

25,3% u pravu na rad, a 20,9% smatra da je najpotlačenija u braku. Najviše je bilo onih koji smatraju da žena u islamu nije potlačena ni u jednoj od navedenih kategorija. Procentualno taj broj iznosi 30,5%.

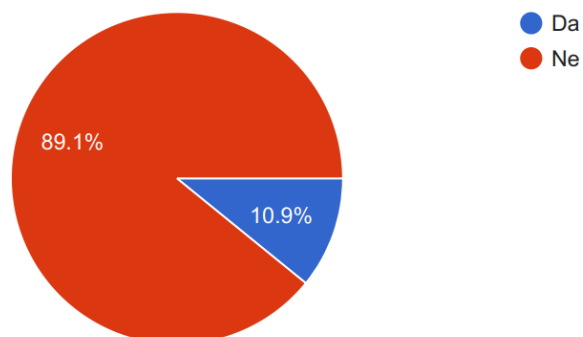
Najmanje je onih koji smatraju da je potlačena kada je riječ o načinu odijevanja, ukupno 6,2% i obrazovanju 4,7%. Grafički prikazano izgledalo bi ovako:

Grafikon br. 8

Na pitanje o načinu na koji se muslimanska zajednica bori protiv predrasuda i stereotipa, samo 10,9% ispitanih misle da se bori na adekvatan način, dok 89,1% misle da je taj način neadekvatan. Grafički prikaz:

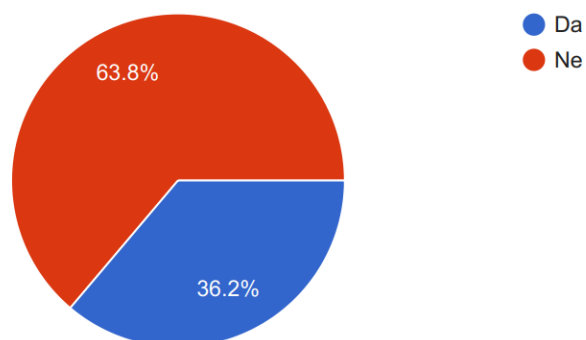
Da li smatrate da se zajednica muslimana na adekvatan način bori protiv predrasuda i stereotipa?

Grafikon br. 9

Posljednje pitanje, koje je česta tema u današnjem vremenu, jeste pitanje da li se islamski propisi trebaju modernizirati? Njih 36,2% je odgovorilo da treba modernizirati, dok je većina odgovorila, tačnije njih 63,8% da ne treba. Grafikonom odgovori izgledaju ovako:

Da li mislite da bi se islamski propisi o ženama trebali modernizirati?

Grafikon br. 10

10. ZAKLJUČAK

Kroz ovaj rad nastojali smo da objasnimo položaj žene u islamu, njenoj ravnopravnosti sa muškarcem i pravima koja su joj zagantovana islamom. Iako danas, nažalost, imamo različitih situacija i možemo vidjeti da žena ipak ne ostvaruje mnoga prava koja su joj islamom data, ali za ta stanja ne možemo okriviti islam. Krive su neke druge okolnosti ili čak neznanje. Žena bi prvenstveno trebala da se educira o svojim pravima koja su joj zajamčena Deklaracijom o ljudskim pravima, a zatim i proučavanjem ajeta³⁰ i hadisa da bi spoznala kakav položaj odnosno kakva prava Kur'an nalaže ženi.

Kur'an je ženi donio novi položaj u društvu, osigurao im mnoga prava i ono što je najvažnije donio izričitu zabranu u korištenju nasilja prema ženi i ženskoj djeci. Problemi nastaju kada te propise sami muslimani pogrešno interpretiraju i nakaradno ih provode, idući iz krajnosti u krajnost i stvarajući sliku islama kao vjere potpuno netolerantne prema ženama. Tako imamo situaciju da ajete iz Kur'ana svako na svoj način tumači i naravno dolazi do pogrešne predstave o ženi i biva stavljena u inferioran položaj u odnosu na muškarca.

Položaj žene u islamu je izuzetno važno pitanje, jer je žena stub porodice, ona odgaja buduće članove društva, buduće majke i očeve, i time je njena uloga od ogromne važnosti, ne samo za njenu porodicu, nego za društvo u cjelini.

Hidžab je uvijek bio osjetljivo pitanje, čak i među samim muslimanima i muslimankama. Za žene koje nose hidžab, istina je više nego jasna, ali za one sa malo znanja, a previše predrasuda, hidžab izaziva niz polemika, nejasnoća, osuda i nepravde. Feministkinje i zapadni mediji često prikazuju hidžab kao simbol ugnjetavanja i ropstva žena. Ovakav pogled plod je predrasuda, a nerijetko i otvorenog kulturnog imperijalizma zapadne kulture. Žene su potlačene, širom svijeta, zbog socioekonomskih razloga, čak i u zemljama u kojima žene nisu nikada čule za hidžab. Hidžab u svojoj osnovi nikada ne može biti simbol ropstva i ugnjetavanja. Naprotiv, hidžab je simbol slobode, koji ženi daje pravo da svojim tijelom raspolaže na način na koji želi, otkrivajući koliko je dovoljno, gdje i kome je potrebno.

³⁰ Ajet je arapski izraz koji označava Božiji znak ili čudo. Terminološki gledano, ajet se obično koristi za jednu od 6236 Kur'anskih stavki, dijelova od kojih se sastoje sure. U tom pogledu, ajet predstavlja jedan niz ili cjelinu unutar sure, a zadnja riječ u ajetu predstavlja razdjelnicu od drugih ajeta sure. Muslimani vjeruju da je svaki ajet u Kur'anu Allahova riječ. Dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Ajet> pristup: 09.08.2021.

Onako kako se iz neznanja rađaju nepravde, tako se rađaju stereotipi i predrasude kojih je sve više oko nas. Malo je ljudskih, vjerskih ili nacionalnih skupina koje su se oduprijele stereotipiji, bilo da su oni ti koji stereotipiziraju ili su žrtve toga.

Stereotipi i predrasude predstavljaju globalni problem koji se, kako rekosmo, javlja većinom iz neznanja. Toga nisu pošteđeni ni muslimani ni muslimanke. Već sam navela da mnogi islam smatraju vjerom nasilja, ponižavanja žena, strogoće i slično. Svakako da udio u toj globalnoj slici imaju muslimani koji islam shvataju i ispoljavaju kako odgovara njihovom egu, ali je velika odgovornost za to i na medijima, političkim opcijama, ali i pojedincima koji u islamu vide prijetnju, a islamske zemlje, posebno one bogate naftom, kao višak ili smetnju njihovoj vladavini.

Analizirajući određene situacije, vidimo da i pojedinci imaju predrasude prema islamu i muslimanima, što dolazi prvenstveno iz neznanja, a potom i iz netolerancije ili mržnje prema drugom i drugačijem. Na sreću, anketa koju sam uradila, a koja se nalazi u sklopu rada, pokazuje kako ispitanici smatraju da žena u islamu generalno nije potlačena, ali da se muslimanska zajednica protiv stereotipa i predrasuda ne bori na adekvatan način.

Zapadno društvo bi mijenjalo propise islama, pravdajući to potrebom da se ide u korak sa vremenom, da svi budemo “moderni”. Propisi islama, nebitno o čemu govorili, su univerzalni i samim tim prilagodljivi za sva vremena. Oni koji bi redom mijenjali sve one koji su malo drugačiji od njih, bi prvenstveno trebali mijenjati sebe i vlastiti pogled na svijet.

Na zemlji živi više od sedam milijardi ljudi, podijeljenih u države, narode, plemena itd... Svaka ta skupina je drugačija, svaka posebna, na svoj način, ali nimalo manje vrijedna u odnosu na druge. Stoga, ukoliko želimo živjeti u miru, prvi korak je da ljude prihvatimo onakvima kakvi jesu, da stereotipe i predrasude ostavimo po strani dajući svakome pravo ispovijedanja teizma i ateizma, oblačenja shodno vjerskim ili drugim nahođenjima.

LITERATURA

1. Ahmetović, Hajrudin Tahir (2010) - Žena u okrilju islama, EL- Bejan: Gračanica
2. Al- Kahtany, Abdullah H. (2009); Womens's Rights: A Historical Perspective; King Fahd National Library
3. Aladžuz Dženana, Bečić Emina, Frašto Vedrana, Miličević Jadranka, Omeragić Almina- (2011) Osnaživanje uloge žene u političkom životu, Udruženje Infohouse i Fondacija Cure, Sarajevo
4. Bakšić Muftić, Jasna (2002)- Sistem ljudskih prava, Fond otvoreno društvo, Pravni centar FOD BiH: Magistrat, Sarajevo
5. Bullock, Katherine (2013)- Odijevanje muslimanki: od stereotipa do prava na izbor- Sarajevo: Centar za napredne studije: Centar za edukaciju i istraživanje Nahla
6. Cvitković, Ivan (1997)- Društvena misao u svetim spisima/ Ivan Cvitković- Mostar; Sarajevo
7. Cvitković, Ivan (2004) - Sociologija religije, DES- Sarajevo
8. Cvitković, Ivan (2005)- Riječnik religijskih pojmova / Ivan Cvitković- 2. dopunjeno i prošireno izdanje - Sarajevo: DES
9. Davor, Marko (2009)- Zar na zapadu postoji neki drugi Bog? : stereotipi i predrasude u medijima o islamu, Media plan institute, Sarajevo
10. El- Buti, Muhammed Said Ramadan (2007)- Žena između tiranije zapadnog sistema i milosti Božijeg zakona; Bemust, Sarajevo
11. El- Eškar, Sulejman Omer (2002)- Podvale emancipacije, Zenica

12. Es- Sibai, Mustafa (2004) - Žena između šerijatskog i svjetovnog prava, Zenica: Kuća mudrosti
13. Ferhat, Jasir- Istina i zablude o ženi (2005): Novi Pazar, El-Kelimeh
14. Gazali, Muhammed - Islam ili kršćanstvo izazov vremena: Bemust, Sarajevo, 2005
15. Hannes, Galter (2004) - Mahrama ili zar; historija kulture jednog orijentalno fenomena; Sarajevo: Ljiljan
16. Haverić, Ismail, H. Izeta (1991)- Islamski brak i porodica: Mešihat islamske zajednice za BiH, El- Kalem: Sarajevo Medersa „ Osman- ef. Redžović
17. Patel, Ismail Adam (2003)- Islam opredjeljenje mislećih žena: El- Kalem, Sarajevo
18. Ramić, Šukrija (2009)- Knjiga za žene- fetve i savjeti, Novi Pazar: El- Kelimeh
19. Šeta, Đermana (2011) - Zašto marama? Bosanskohercegovačke muslimanke o životu i radu pod maramom; Centar za napredne studije, Sarajevo
20. Smajić, Aid (2008), (prijevod s engleskog)- Zapad i muslimanski svijet; Sarajevo, Centar za napredne studije i Goethe-Institut Bosne i Hercegovine
21. Spahić - Šiljak, Zilka ed. (2012): “Propitivanje ženskih, feminističkih i muslimanskih identiteta”: Postsocijalistički konteksti u Bosni i Hercegovini i na Kosovu. Sarajevo: Centar za interdisciplinarnu postdiplomske studije, Univerzitet u Sarajevu
22. Spahić- Šiljak, Zilka (2007) - Žena, religija i politika (Analiza utjecaja interpretativnog religijskog nasljeđa judaizma, kršćanstva, islama na angažmanu žene u javnom životu i politici u BiH): Bookline d. o. o Sarajevo
23. Topoljak, Sulejman (2006) - Muslimanka i porodica (aktuelna pitanja), Novi Pazar: El-Kelimeh
24. Zajimović, Senaid (2006)- Odijevanje muslimanki: moda za sva vremena; Visoko

25. Bereš, Monika, (2016) *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, broj 8, “Položaj žena u antičkoj Grčkoj”
26. Brašnjčić, Fahreta F, Ševo Bojan N. (2019): časopis *Baština*, “Položaj žene u društvu kroz historiju”, Priština
27. Brunović, Karlo, (2017) časopis *Filozofska istraživanja*, broj 148., Zagreb
“Položa žene u islamu: suodnos kulture i religije”
28. Žena u islamu, dostupno na:
<https://www.islam-iznutra.com/islam-iznutra-o-knjizi-i-autoru/zena-u-islam> pristup 04.07.2021.
29. Preporod info: Zašto se ljudi boje hidžaba? Dostupno na:
<https://www.preporod.info/bs/article/144/zasto-se-ljudi-boje-hidzab> pristup 01.08.2021.
30. Kako nas mediji oblikuju? Dostupno na:
http://www.zzjzpgz.hr/nzl/93/medijska_odgovornost.htm pristup 27.07.2021.
31. Mediji, manipulacija, zlo, ispraznost; objavljeno 2007, dostupno na:
<https://dokumen.tips/documents/mediji-manipulacija-zlo-ispraznost.html> pristup 16.03.2010.
32. Šta su predrasude? – primjeri, dostupno na:
<https://www.krenizdravo.hr/zdravlje/psihologija/sto-su-predrasude-primjeri> pristup 16.07.2021.
33. Što je istočni grijeh? Dostupno na:
<https://www.jw.org/hr/biblijska-ucenja/pitanja/istocni-grijeh/> pristup 26.07.2021.
34. Menzil.ba- Dostupno na:
<https://menzil.ba/vaznost-sunneta-u-nasim-zivota/> pristup 28.06.2021.
35. Wikipedia-Nikab. Dostupno na:
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Nikab> pristup 02.08.2021.

36. Wikipedia- Džihad. Dostupno na:

<https://bs.wikipedia.org/wiki/D%C5%BEihad> pristup 02.08.2021.

37. Wikipedia- Ajet. Dostupno na:

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Ajet> pristup 09.08.2021.

38. Ibn Sina: Završen međunarodni znanstveni simpozij "Islam i mediji" u Zagrebu.
Dostupno na:

<https://www.ibn-sina.net/index.php/simpozij/2476-završen-medunarodni-znanstveni-simpozij-islam-i-mediji-u-zagrebu> pristup 10.08.2021.

Prilog: Anketni upitnik

Anketni upitnik: " Stereotipi i predrasude u odnosu prema ženi u islamu "

Ja sam Alena Šibonjić- Kovačević, studentica master studija na odsjeku Sociologija, na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Moj završni magistarski rad nosi naziv "Stereotipi i predrasude u odnosu prema ženi u islamu". Svrha anektiranja je pokušati uočiti najzastupljenije predrasude i stereotipe o ženama u islamu. Anketa je u potpunosti anonimna, te Vas molim da na pitanja odgovorite potpuno iskreno. Unaprijed Vam se zahvaljujem na izdvojenom vremenu i suradnji.

1. Vaša starosna dob?

2. Vaša vjerska orijentacija?

a) Ateista

b) Religiozna

(kod izbora odgovara na ovo pitanje navesti Vašu vjersku orijentaciju)

3. U današnjem vremenu žene su ravnopravne sa muškarcima?

- Da
- Ne

4. Da li je islam strog u propisima prema ženi?

- Da
- Ne

5. Smatrate li da je hidžab nametnut ženi od strane roditelja ili muža i da ga nosi protiv svoje volje?

- Da
- Ne

6. Utiču li mediji na Vaš stav o islamu i ženama sa hidžabom?

- Da
- Ne

7. Smatrate li da je žena u islamu potlačena od strane muškarca?

- Da
- Ne

8. U kojem segmentu najviše vidite i osjetite potlačenost žena?

- Braku
- Obrazovanju
- Pravu na rad
- Nasljedstvu
- Načinu oblačenja
- Nijedno od navedenog

9. Da li smatrate da se zajednica muslimana na adekvatan način bori protiv predrasuda i stereotipa?

- Da
- Ne

10. Da li mislite da bi se islamski propisi o ženama trebali modernizirati?

- Da
- Ne

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum

Potpis
